

Пригоди Олівера Твіста (скорочено)

Чарлз Діккенс

РОЗДІЛ I

оповідає про місце, де народився Олівер Твіст, і про те, за яких обставин це сталося

У кожному місті Англії існує робітний дім. В одному місті ось у такому громадському закладі "народився смертний, чие ім'я ви бачите у назві цього розділу". Якби у мить появи на світ його "оточували дбайливі бабусі, стурбовані тітоньки, досвідчені мамки й велемудрі лікарі, то йому напевне й неминуче був би кінець". Адже декілька хвилин він не дихав. Але поряд з ним були лише п'яна старчиха і парафіяльний лікар, тож Олівер і Природа боролися сам на сам. Як тільки він вдихнув повітря, чхнув і закричав, на металевому ліжку заворушилася молода мати, насилу підвелася з подушки, взяла немовля, "палко притисла холодні уста до його чола, ... здригнулася, упала на подушку — і вмерла".

Лікар намагався щось зробити, але марно — серце зупинилося назавжди. Ідучи з кімнати, він запитав старчиху про молоду жінку, але та не знала ні хто вона така, ні як потрапила в місто.

Баба убрала новонародженого в благоденку, поживклу сорочину, і одразу стало зрозуміло, що хлопчик — не син вельможі, а "парафіяльний вихованець, сирота з робітного дому, безрідний, вічно голодний злидень, якому не судилося знати в житті нічого, крім стусанів та штурханів, яким попихатимуть усі й не жалітиме ніхто".

РОЗДІЛ II

оповідає, як Олівер Твіст зростав, виховувався й харчувався

Протягом наступних восьми-десяти місяців Олівер перебував на межі смерті. Потім парафіяльне керівництво відправило його на "ферму", де під материнським доглядом літньої жінки вовтузилися на підлозі два-три десятки малюків. Стара вихователька підтримувала теорію філософа-експериментатора "про те, що кінь здатен жити без корму, який успішно підтвердив її, довівши щоденний раціон своєї коняки до однієї соломини на день". Баский скакун здох за день до того, як мав перейти на споживання самого тільки свіжого повітря.

Діти голодували, а помирали від нещасних випадків: то якесь дитя падало у вогонь або примудрялося вчадіти, то перекидалася колиска, чи ошпарювалось окропом. Іноді проводилося слідство з приводу загибелі занедбаної парафіяльної дитини, але лікар і парафіяльний бідл присягалися у тому, що хотіла почути від них парафіяльна рада.

Така система виховання давала свої плоди.

"У день свого дев'ятиліття Олівер Твіст був блідий, хирлявий хлопчик, замалий на зріст і худий, як скіпка".

Цього дня парафіяльний бідл містер Бамбл прийшов на "ферму" до місіс Менн, щоб забрати Олівера. Господиня наказала відмити хлопчика, а сама заходилася щедро пригощати бідла джином. Містер Бамбл одним духом вихилив півсклянки і став

розповідати хазяйці закладу, як він придумує прізвища підкидькам за абеткою.

Завели Олівера, який ладен був піти звідси з ким завгодно і куди завгодно. Але він "здогадався прикинутись, буцімто страшенно не хочеться йти", тим більше, що місіс Менн, стоячи за стільцем бідла, люто вирячилась і показувала кулак.

У робітному домі Олівера поставили перед очі ради. "Містер Бамбл стукнув його раз ціпком по голові, щоб трохи розворушити, і раз по спині, щоб підбадьорити, ...і завів його до великої кімнати, де навколо сиділо з десятків гладких джентльменів". Олівер відповідав на запитання джентльменів тихо і затинаючись, і члени ради вирішили, що він дурень.

У нього запитували, чи він знає, що в нього немає ні батька, ні матері, чи молиться він за всіх тих, хто його годує, а хлопчик тільки гірко хлипав.

Члени ради заявили, що Олівер уже великий, а тому мусить відробляти хліб. Хлопчик повинен був микати мички.

Рада "дбала" про мешканців робітного дому. Вона ухвалила годувати бідняків тричі на день рідкою кашею, сама розлучала подружжя і робила з чоловіків одинаків, ховала померлих злидарів. Від такого життя трунар ніколи не був без роботи.

Хлопцям теж давали лише кашу. Її насипали в маленькі мисочки. Після того, як мисочки пустіли, діти "ретельно обсмоктували собі пальці, сподіваючись, що до них пристала бодай крупинка каші".

Хлопці зовсім здичавіли з голоду, і один з них заявив, що, чого доброго, з'їсть сусіда. Очі в нього були такі дикі, що товариші беззастережно йому повірили.

Після вечері Олівер попросив ще каші. Наглядач остовпів з несподіванки, а Потім зарепетував, кличучи бідла.

Містер Бамбл негайно доповів про це раді, і джентльмен у білому жилеті сказав, що Олівер Твіст скінчить життя на шибениці. Джентльмени обговорили цю нечувану пригоду і вирішили запропонувати п'ять фунтів тому, хто візьме Олівера до себе.

РОЗДІЛ III

оповідає про те, як Оліверові Твісту мало не дісталось місце, аж ніяк не райське

"Цілий тиждень після того, як Олівер Твіст учинив свій блюзнірський і ганебний злочин — попросив дати ще каші, — його, згідно з мудрою і милосердною ухвалою ради, тримали під замком у темному карцері". Природно було б припустити, що він, відповідно до віщування джентльмена в білому жилеті, міг би повіситися на хусточці. Проте, по-перше, рада оголосила хусточки предметом розкоші, а, по-друге, ще більшою перешкодою були його юний вік і дитяча недосвідченість.

Олівер щоночі гірко плакав, боячись темряви. А вранці в холодну погоду його обливали водою з помпи і привселюдно шмагали різками задля перестороги й прикладу іншим.

"Одного ранку, коли Олівер перебував у такому чудовому, блаженному стані, містер Гемфілд, сажотрус, простував по головній вулиці містечка, напружено міркуючи про те, як би заплатити за квартиру..." Раптом він побачив оголошення на воротах робітного дому про п'ять фунтів за хлопчика. Саме п'яти фунтів йому і бракувало.

Сажотрус звернувся з проханням до ради віддати Олівера, бо йому якраз потрібен учень. Члени ради знали, що в містера Гемфілда було декілька хлопчиків, які задихнулися в димарях, але вирішили, що пропозиція сажотруса їм підходить.

Угоду було укладено, і містер Бамбл повів Олівера до суду, щоб юридично оформити документи. Дорогою бідл пояснив хлопчикові, що він повинен у суді радісно посміхатися, і прозоро натякнув: якщо Олівер не згодиться йти в науку до сажотруса, "то його спостигне невимовно страшна кара".

У суді за конторкою сиділо двоє старих джентльменів. "Суддя давно вже втратив ясність зору й майже здитинів", але навіть він помітив мерзенну жорстоку пику Гемфілда і бліде перелякане личко Олівера.

Суд відмовився затвердити угоду, а "наступного ранку громадян міста знову сповістили про те, що Олівера Твіста "віддають у найми" і що п'ять фунтів стерлінгів буде сплачено тому, хто схоче його забрати".

РОЗДІЛ IV

Оліверові пропонують інше місце, і він починає працювати на користь суспільства

Члени ради замислили спровадити Олівера Твіста у моряки, щоб на якомусь суденці його або засікли на смерть, або втопили моряки, які полюбляють такі розваги. Але хлопчика взяв до себе містер Сауербері — парафіяльний трунар. "Це був високий, сухорлявий, маслакуватий чоловік" з обличчям не для усмішок, хоча він міг пожартувати на фахові теми. Трунар зустрів містера Бамбл а і посміявся з ним з того, що, відколи рада запровадила нову систему харчування для пожильців робітного дому, труни повужчали і пониждали.

Малого Олівера віддали трунареві "на випробування". Наступного дня бідл Бамбл повів хлопчика до містера Сауербері. По дорозі Олівер розплакався так гірко, що навіть черстве серце бідла трохи защемило.

У домі трунаря місіс Сауербері заштовхнула Олівера до так званої "кухні", де служниця Шарлотта, "неохайно вдягнена дівчина в стоптаних черевиках і подертих синіх вовняних панчохах", нагодувала хлопчика об'їдками, що ними погребував би і собака. На ніч Оліверові постелили постіль у майстерні серед трун.

РОЗДІЛ V

Олівер знайомиться з товаришами по фаху. Після першої участі у похороні у нього складається неприємне враження про ремесло свого хазяїна

Олівер страшенно боявся ночувати в майстерні. "Йому здавалося, що от-от якась постать підведе з труни голову — і він збожеволіє з жаху". Але не тільки це моторошне оточення гнітило Олівера. Тут він особливо гостро відчував свою самотність, і гіркий смуток огортав хлопчика.

Вранці Олівера розбудив грукіт у двері. Одсунувши важкий засув, він побачив "гладкого хлопця з парафіяльного притулку, що сидів на тумбі перед будинком і уминав скибку хліба з маслом..." Хлопець заявив, що його звуть Ноєм Клейполем і він буде начальником Олівера.

Олівер виконував усі накази цього мордатого, гладкого незграби, а отримував

стусани.

У кухні Шарлотта нагодувала Ноя гарним шматком шинки, а Оліверу дісталися призначені для нього недоїдки.

Ной не був якимсь там підкидьком. Він міг простежити свій родовід аж до батьків, які не могли прогодувати сина і віддали на виховання до парафіяльного дитячого притулку. Хлопці з вулиці дражнили Ноя образливими прізвиськами "шкура", "жебрак", і він мовчки терпів. Але тепер він сповна зганяв на Олівері свою злість.

Минуло три тижні. Містер Саурбері вирішив брати Олівера на похорони, щоб зробити з нього голосільника.

Нагода не забарилася. Уночі померла жінка, сім'я якої жила у напівзруйнованому будинку на околиці міста.

Трунар і Олівер увійшли до нетопленої кімнати. Перед холодним каміном сиділи дуже блідий сивий чоловік і стара жінка, а в кутку збилася купка дітей.

Горе чоловіка зробило його напівбожевільним. Він рвав на собі волосся, кричав, що його посадили у в'язницю за жебракування, а жінку заморили голодом. Мати померлої безглуздо посміхалася і щось бурмотіла.

Померлу жінку поховали у братській могилі, де стояло стільки трун, "що від віка горішньої до поверхні лишалось кілька футів".

Оліверові зовсім не сподобалося це видовище похорону, але містер Саурбері сказав, що скоро він звикне.

РОЗДІЛ VI

Розгніваний Ноевими глузуваннями Олівер починає діяти й дуже його дивує

Минув термін випробування, і Олівера було офіційно прийнято в учні.. Смертей побільшало, пошесть кору косила дітей. Олівер у капелюсі зі стрічкою до колін очолював жалобні процесії і викликав захват, і розчулення усіх матерів міста.

А в майстерні трунаря Олівер протягом багатьох місяців безмовно терпів знущання Ноя Клейпола, який казався од заздрощів. Шарлотта в усьому підтримувала Ноя, тим більше, що місіс Саурбері люто ненавиділа Олівера, бо її чоловік виявляв до хлопця прихильність.

Одного дня Ной залишився з Олівером наодинці і вирішив досхочу позбиткуватися з хлопчика. Спочатку він смикнув Олівера за чуба, за вухо, обізвав підлизою, а коли всі ці знущання не дали очікуваного результату, Ной почав глузувати з матері Олівера і назвав її шльондрою.

"Почервонівши від люті, Олівер скочив на ноги, перекинув стілець і стіл, схопив Ноя за горло, трусонув так, що в того аж зуби клацнули, і, вклавши всю свою силу в один удар, звалив свого кривдника з ніг". Від смертельної образи, завданої матері, дух його збунтувався, кров скипіла і маленький затурканий хлопчик в одну мить перетворився на грізного месника.

На крик Ноя прибігла Шарлотта, потім місіс Саурбері. Вони почали бити Олівера, який пручався, борюкався і не втрачав бойового духу, а потім запхали до льохи і закрили там. Хлопчик продовжував бити в двері, що двигтіли під його ударами.

Місіс Сауербері послала Ноя до притулку і наказала негайно привести містера Бамбла.

РОЗДІЛ VII

Олівер бунтує далі

Ной стрімголов залетів у ворота робітного дому. Він притискав до синця під оком лезо ножики і волав, що Олівер хотів убити його, хазяйку і Шарлотту.

Коли містер Бамбл прийшов у будинок трунаря, Олівер усе ще гатив у двері льоху. Повернувся містер Сауербері і за комір витяг з льоху малого бунтаря. Взагалі він ставився до хлопця по-доброму, але сльози дружини розбудили його гнів і йому залишилося тільки одне — відлупцювати Олівера.

До вечора той просидів під замком у льосі, а коли споночіло, хазяйка відправила його спати у майстерню. Усю ніч хлопчик то плакав, то молився, а на світанку відсунув засув і, вагаючись, вийшов на вулицю. Він пішов у бік робітного дому. У садку за решіткою Олівер побачив свого товариша Діка, який у цей ранній час уже полов грядку. Він підвів бліде личко, підбіг до хвіртки і простяг Оліверу свою худеньку ручку. Хлопчики попрощалися, і Дік благословив Олівера. Це благословення малої дитини Олівер пам'ятав усе життя.

РОЗДІЛ VIII

Олівер іде в Лондон. Дорогою він зустрічає чудернацького юного джентльмена

Олівер швидко йшов битим шляхом. За містом він побачив дороговказ, на якому було написано, що звідси до Лондона рівно сімдесят миль. Хлопчик згадав слова старих мешканців робітного дому, що хлопець з головою в Лондоні може заробити великі гроші.

Першого дня Олівер прийшов двадцять миль. Він з'їв єдиний шматочок хліба, що був у його торбинці, і відчував страшенний голод. На ніч хлопчик зарився в копицю сіна серед поля, трішки зігрівся і заснув.

Наступного дня він ледве пересував ноги від втоми і голоду, а ніч знову провів у холодному, вогкому полі. У селах Олівер намагався випросити окраєць хліба, але фермери в дев'яти випадках з десяти, побачивши простягнуту руку, кричали, що зараз спустять на нього собак.

"На сьомий день після втечі Олівер рано-вранці пришкандибав до містечка Барнет". Містечко ще спало. "Брудний, запорошений хлопчик присів на чийсь поріг, щоб дати перепочинок скривавленим, побитим ногам". Ніхто не звертав на нього уваги. Раптом Олівер помітив, що на нього дивиться якийсь хлопець. "Він мав кирпатий ніс, плаский лоб... і замурзаний був так, як може замурзатися тільки недоліток. Як на свій вік, він був невисокого зросту, ноги мав криві, а очиці бистрі й зухвалі". Цей чванькуватий, самовпевнений ферт першим підійшов до Олівера, розпитав про те, куди він іде, нагодував шинкою з хлібом і запропонував іти в Лондон разом. З подальшої розмови Олівер довідався, що його приятеля звать Джек Докінс, він має прихильність одного шанованого старого лондонського джентльмена і зараз іде в столицю. Джек зізнався, що в колі друзів він більш відомий під прізвиськом "Спритний Пройда".

У Лондон хлопці зайшли пізно вночі, проминули багато вулиць і опинилися у вузькому брудному, смердючому завулку біля якогось будинку. Пройда штовхнув Олівера в коридор і завів у напівтемну кімнату з почорнілими від часу і бруду стінами. Перед каміном стояв дощаний стіл, над вогнем на дроті смажилася ковбаса, "а над нею схилювся з довгою виделкою в руці старезний зморщений єврей з бридким обличчям, зарослим кошлатою бородою... За столом сиділо четверо чи п'ятеро хлопців, віком не старших за Пройду. Вони курили довгі череп'яні люльки й попивали спиртне, наче дорослі".

Джек Докінс назвав старого Фейгіном, представив компанії Олівера Твіста. Усі міцно потиснули йому руки і посідали вечеряти. Фейгін налив Оліверу в склянку джинну з гарячою водою, звелів усе випити. Хлопчик відчув, як його перенесли на один із матраців, що лежали на підлозі, і поринув у глибокий сон.

РОЗДІЛ IX

містить подальші відомості про приємного старого джентльмена та його здібних вихованців

Олівер прокинувся пізно вранці і побачив лише старого єврея, який готував сніданок. Хлопчик лежав з напіврозплющеними повіками, чув і бачив старого, але думками був далеко звідси. Фейгін покликав Олівера, але той не озвався. Тоді старий замкнув двері, витягнув зі схованки невеличку скриньку і став розглядати коштовності.

Перебравши все це, старий поглянув на Олівера і побачив, що той не спить, і зблід. Він підскочив до хлопчика, але потім ласкаво перевів розмову на те, що йому доводиться утримувати багатьох дітей, а це майно він надбав на старість.

Повернулися Пройда і Чарлі Бейтс, сіли снідати. Потім хлопці віддали Фейгіну два гаманці і чотири кишенькові хустки, говорячи між собою мовою, яку Олівер майже не розумів. Йому було невтямки, коли і де хлопці встигли так добре попрацювати.

Через деякий час хлопці і старий затіяли цікаву гру: Фейгін походжав по кімнаті, а Чарлі з Пройдою потай витягали з його кишень різне добро. Старий запропонував Оліверу непомітно витягнути з його кишені хусточку і похвалив за здібності.

До юних джентльменів завітали дві юні леді — Бет і Ненсі. "Поводилися вони дуже мило й невимушено, і Олівер вирішив, що вони чудові дівчата".

РОЗДІЛ X

Олівер ближче знайомиться із своїми новими приятелями й дорогою ціною набуває досвіду. Короткий, але дуже важливий розділ цієї оповіді

"Багато днів Олівер не виходив із кімнати Фейгіна — то випорював мітки з носовиків, ...то брав участь у вже згаданій грі, в яку старий джентльмен і двоє хлопців бавилися щоранку".

Нарешті одного ранку Олівер, Чарлі Бейтс і Пройда пішли в місто. Біля книжкового рундука хлопці побачили старого джентльмена в золотих окулярах, який зосереджено читав книжку. Пройда і Чарлі залишили Олівера, підійшли до старого, Пройда витяг у нього хусточку, передав її Чарлі, після чого вони вдвох дременули й зникли за рогом.

Ось коли Олівер зрозумів, звідки у Фейгіна беруться і хусточки, і годинники, і

коштовності. Хлопчика обпекла гаряча хвиля жаху, і він кинувся бігти. Джентльмен з книжкою в руці погнався за Олівером, гукаючи: "Лови злодія!" Слова ці мали магичну силу. Люди кидали все і бігли вслід хлопчикові.

Олівер знесилився, його нагнав якийсь чолов'яга, ударив і збив з ніг. Юрба оточила хлопчика, підспів поліцейський і повів малого до суду. Слідом пішов джентльмен.

РОЗДІЛ XI

оповідає про поліційного суддю містера Фенга й дає певне уявлення про те, як він вершить правосуддя

Олівера посадили в камеру, що скидалася на льох. Із суботи тут побувало з півсотні п'яниць, багато чоловіків та жінок, яких тримали за недоведеними обвинуваченнями. Ця кімната була гірша і брудніша, ніж камери в Ньюгетській тюрмі, де тримали найнебезпечніших злочинців.

Через деякий час Олівера повели до суду. Переляканий хлопчик не міг сказати жодного слова. Суддя, Метерлінк Фенг, сидів у глибині зали із похмурим виглядом. Він грубо повівся із старим джентльменом, який хотів пояснити суть справи, перебивав і ображав його. Потім почав допитувати Олівера. Полісмен, бачачи, що хлопчик неспроможний нічого зрозуміти і відповісти, навздогад назвав Олівера Томом Уайтом, навімання розповів про померлих батьків.

Олівер ледве тримався на ногах, знепритомнів і вже не чув вироку судді: три місяці ув'язнення в каторжній тюрмі. Раптом до зали забіг власник книжкового рундука і, не звертаючи уваги на гнів судді Фенга, розповів, що хустинку поцупив інший хлопець. Розлючений суддя скасував вирок і вигнав усіх із зали.

Старий джентльмен забрав непритомного Олівера і відвіз до себе додому.

РОЗДІЛ XII,

у якому про Олівера дбають краще, ніж будь-коли, і в якому знову розповідається про веселого старого джентльмена та його молодих друзів

Містер Браунлоу дбав про Олівера, але багато-багато днів хлопчик лишався нечутливим до піклування своїх нових друзів. Він танув у пропасниці, як віск на вогні.

Але "зрештою Олівер отямився, кволий, худий і блідий, аж прозорий..." Насилу відірвавши голову від подушки, хлопчик з острахом озирнувся і спитав, де він. Одразу ж до ліжка підійшла чисто й охайно вдягнена старенька жінка. "Вона обережно поклала Оліверову голову на подушку і зазирнула йому в очі з такою добротою й любов'ю, що він мимоволі схопив тоненькою рукою її руку й обвив її навколо своєї шиї". Місіс Бедвін була зворушена до сліз цим поривом вдячності.

Олівер почав потроху одужувати. Економка місіс Бедвін, містер Браунлоу, лікар, стара доглядальниця підтримували сили хлопчика своєю турботою. Через деякий час Олівер став уже виходити до столу. У вітальні він звернув увагу на портрет молодої чарівної жінки, що висів на стіні. Олівер не міг відвести від нього очей, а містер Браунлоу був здивований абсолютною схожістю Олівера із зображенням невідомої жінки.

РОЗДІЛ XIII

Тямущий читач знайомиться з новими дійовими особами, а також з різними цікавими перипетіями, які пов'язані з цими особами й мають безпосереднє відношення до цієї оповіді

Коли малі злодюжки повернулися до Фейгіна без Олівера, старий зустрів їх лютим криком. Він трусив Пройду за комір, штовхав Чарлі, допитуючи, де вони поділи хлопчика.

Раптом у кімнату з прокльонами зайшов кремезний чоловіча років тридцяти п'яти, убраний у чорний сюртук, засмальцьовані коричневі бриджі, шнуровані черевики на товстих ногах, на яких не вистачало кайданів. Цей симпатичний громило прийшов із великим псом, якого штурхонував під стіл, де той згорнувся калачиком і часто кліпав злостивими очима.

Це був Білл Сайкс. Він розпитав хлопців про арешт Олівера і позловтішався з Фейгіна, говорячи, що коли хлопчик щось розповість поліції, то старого чекає шибениця. Фейгін, мило і багатозначно посміхаючись, ласкаво сказав, що разом з ним погорять і інші.

Усі члени чесної компанії замовкли. Через деякий час Сайкс запропонував розвідати в поліції, де тримають Олівера. Було вирішено доручити цю справу Ненсі, яка зовсім недавно перебралась у Філд-Лейн з матроських кварталів і могла не боятися, що її упізнають.

Ненсі перевдяглась у простий костюм і пішла до поліційного відділка. Хитра юна леді випитала в добродушного тюремника, що сталося з Олівером, і про все доповіла Біллу Сайксу і Фейгіну. Ці "турботливі" джентльмени вирішили будь-що знайти хлопчика і заткнути йому пельку, поки він не виказав їх.

РОЗДІЛ XIV

містить далші подробиці про перебування Олівера у містера Браунлоу, а також знаменне пророцтво, яке джентльмен на прізвище Грімвіг виголосив стосовно Олівера, коли той вирушив виконувати доручення

Містер Браунлоу і місіс Бедвін уникали говорити з Олівером про його минуле, поки він був ще слабкий. Місіс Бедвін розповідала про своїх чудових дітей, навчала хлопчика гри у крибедж, усіляко оберігала і розважала його. Життя Олівера в будиночку містера Браунлоу було щасливим і безпечним. Коли хлопчик зовсім видужав, старий джентльмен запросив його в свою кімнату. Олівера вразила велика кількість книжок на полицях, що сягали аж під стелю. Між містером Браунлоу і Олівером відбулася розмова про майбутнє хлопчика, якому старий джентльмен задумав допомогти стати на ноги. Містер Браунлоу хотів дізнатися, як і де Олівер жив раніше, але тільки-но хлопчик розтулив рота, щоб розповісти про своє життя на "фермі", про поневіряння в наймах у трунаря, як у кімнату зайшов давній приятель хазяїна дому містер Грімвіг.

Він був хорошою людиною, та завжди всім суперечив і всім був незадоволений. Дітей у нього не було, а тому всі хлопчики були для нього однакові. "У глибині душі містер Грімвіг був дуже схильний визнати і зовнішність, і поведінку Олівера надзвичайно приємними, але проти цього повставав притаманний йому дух

сперечання". Він доводив приятелю, що Олівер зовсім не такий, яким здається. Містер Браунлоу вже був готовий посперечатися з гостем, як місіс Бедвін принесла пакунок з книгами, що їх приніс посильний. Старий джентльмен хотів передати посильним торговцю книгами гроші і декілька примірників книг, але той уже зник. Олівер сказав, що він може виконати це доручення і збігає туди-назад за десять хвилин.

Сховавши п'ять фунтів до кишені, він обережно взяв під пахву книжки і пішов до книгарні. Дивлячись йому услід, містер Грімвіг заявив, що вони бачать хлопчика в останній раз, бо він украде і книжки, і гроші. Містер Браунлоу захищав Олівера.

"Вже споночило так, що важко було розгледіти цифри на циферблаті, а двоє старих джентльменів все сиділи мовчки за столом, на якому лежав годинник".

РОЗДІЛ XV,

який показує, як щиро любили Олівера Твіста веселий старий єврей і міс Ненсі

У кімнаті смердючого шинку сидів Вільям Сайкс. Коло його ніг примостився білий червоноокий пес. Сайкс без видимої причини копнув собаку, і той, недовго думаючи, мовчки вп'явся гострими зубами в черевик хазяїна. Сайкс схопив ніж і готовий був перерізати горлянку собаки, але раптом двері відчинилися і пес прожогом вискочив з кімнати, ледь не збивши з ніг Фейгіна. Розлючений Сайкс негайно переніс свій гнів на старого, але той заговорив ласкавим голосом і віддав пайку з награбованого. Білл трішки заспокоївся і заговорив про пошуки Олівера.

Тим часом Олівер прямував до книжкового рундука. Раптом його підхопили чийсь руки, і за спиною почувся знайомий голос: "Ой, мій любий братику, я знайшла тебе!" Це була Ненсі.

Олівер кричав, виривався, але перехожі співчували "сестрі", яка волала на всю вулицю, що хлопчик утік з дому, а за ним побивається мати.

До Олівера, який з усієї сили пручався і відбивався від Ненсі, підійшов Білл Сайкс із собакою. Він наказав хлопчикові замовкнути і потяг його в лабіринт темних вузьких вуличок.

Стемніло. Місіс Бедвін стривожено чекала на порозі будинку, "а двоє старих джентльменів уперто сиділи в темній вітальні, й на столі між ними цокав годинник".

РОЗДІЛ XVI

оповідає про те, що сталося з Олівером Твістом після того, як він потрапив до рук Ненсі

Сайкс і Ненсі взяли Олівера за руки, і чоловіча попередив хлопчика, що коли він надумає кричати, то П'ятак учепиться в нього і розірве на шматки. Пес люто загарчав, неначе розумів мову хазяїна.

Вони йшли незнайомими темними вулицями, як раптом на церкві глухо вдарили дзигарі вісім разів. Саме о восьмій годині стояли під шибеницею добре знайомі злодіям хлопці, яких мали стратити за злочини. Ненсі заговорила про цих своїх товаришів, але Сайкс не дуже переймався їхніми долями.

Олівер, Сайкс і Ненсі підійшли до давно покинутої крамнички, у якій все-таки хтось був. Хлопчика заштовхнули в темний коридор. Десь блимала свічка. Підійшовши

ближче, Олівер побачив Джека Докінса, який упізнав хлопчика і тільки насмішкливо посміхнувся. А в пропахлій цвітлю кімнаті Олівер побачив Чарлза Бейтса, який тицяв у нього пальцем і качався від реготу, і містера Фейгіна, який низько вклонявся ошелешеному хлопчикові.

Пройда і Чарлз примусили Олівера зняти чистий одяг і вдягти дрантя, забрали книжки і п'ять фунтів. Олівер благав повернути старому джентльмену його речі, але злодюги тільки сміялися з його розпачу.

Раптом Олівер кинувся тікати. Хлопці побігли за ним, а Ненсі зачинила собаку в кімнаті, щоб він не догнав бранця. Сайкс розлютився, але дівчина закричала, що не дозволить мордувати дитину. Вона заявила Фейгіну, що буде захищати Олівера, якого хочуть зробити злодієм, як дванадцять років тому зробили злодійкою її. Старий став погрожувати Ненсі, а вона у нестямі кинулася на нього з кулаками. Сайкс перехопив дівчину, вона забилася в його руках і зомліла.

Олівера завели в кімнату і замкнули.

РОЗДІЛ XVII

Доля виявляє й далі неласку до Олівера і приводить до Лондона видатну людину, щоб зганьбити його

Так повелося, що в кривавих мелодрамах трагічні і комічні сцени чергуються: в одній сцені герой падає під вагою кайданів на солом'яне тюремне ложе, а в наступній — його вірний товариш, не знаючи про нещастя, звеселяє глядачів кумедною пісенькою.

"У житті бувають ще дивовижніші переходи від столу, що вгинається під стравами, до смертельного ложа, від жалоби до святкових шат". Але в житті ми не пасивні глядачі, а дійові особи.

Рано-вранці містер Бамбл вийшов з воріт робітного дому і пішов містом урочистим кроком. Рада доручила йому відвезти в Лондон двох жінок, щоб суд визначив їхнє право осілості. Перед від'їздом Бамбл зайшов до місіс Менн, щоб віддати їй гроші, які рада виділила на утримання сиріт. Місіс Менн заговорила про дітей, похвалилася, що всі вони здоровісінькі, за винятком тих двох, що померли на тому тижні, і малого Діка. Бідл захотів побачити Діка, і хлопчика привели. "Він був худий і блідий, щоки в нього позападали, великі очі хворобливо блищали".

Містер Бамбл спитав у хлопчика, що з ним відбувається, і Дік розповів про своє єдине бажання. Він хотів би, щоб перед його смертю хтось написав декілька слів на папері і зберіг цю записку для Олівера Твіста. Містер Бамбл був здивований і наказав вивести хлопчика.

Наступного дня містер Бамбл швидко впорався зі справами і у заїзді замовив собі скромний обід: кілька біфштексів, соус із устриць і портер. Попиваючи вино, він розгорнув газету і прочитав оголошення, що розшукується Олівер Твіст, про якого немає ніяких відомостей. Той, хто пролле світло на його минуле, отримає п'ять гіней винагороди.

Містер Бамбл швиденько знайшов будинок містера Браунлоу і розповів старому

джентльмену, "що Олівер — підкидьок, син поганих, непутящих батьків, що від народження він був утіленням підступності, невдячності, злостивості; що своє коротке перебування в рідному місті він завершив підлим і звірячим нападом на безневинного хлопчика, після цього втік під покровом ночі з оселі свого хазяїна". За цю інформацію він отримав п'ять гіней і пішов. Містер Браунлоу і містер Грімвіг були вражені, а місіс Бедвін не повірила жодному слову бідла.

РОЗДІЛ XVIII

Як Олівер проводив час у спасенному товаристві своїх достойних друзів

Наступного дня Фейгін прочитав Оліверові довгу проповідь про гріх невдячності, який, мовляв, хлопець узяв на душу, покинувши товаришів. Він нагадав, що прихистив, нагодував хлопчика, коли той помирав з голоду. Принагідно він розповів історію про одного невдячного хлопчика, який пішов у поліцію, щоб донести на друзів, але у суді Фейгін довів свою невинність і звинуватив хлопця у тяжких злочинах. Того повісили. "На закінчення містер Фейгін не пошкодував похмурих фарб для опису всіх тих неприємних відчуттів, які зазнав смертник у процесі повішення, і дуже приязно й широко висловив палку надію, що йому ніколи не доведеться наразити Олівера Твіста на таку болісну операцію".

Олівер анітрохи не сумнівався, що Фейгін не раз знищував своїх надміру обізнаних чи надто балакучих спільників.

Багато днів по тому Олівер був абсолютно самотнім. Він сидів біля єдиного відкритого віконця на даху. Одного разу Чарлз Бейтс і Пройда стали намовляти Олівера стати злодієм, як вся їхня компанія, але хлопчик заперечив, що бути вуркою — це чинити зло.

Фейгін тішився здібностями своїх учнів, задоволено потирав руки, чуючи їхні слова.

Якось у занедбаний будинок зайшов містер Чітлінг — вісімнадцятилітній злодій, який уже відсидів у в'язниці, але вважав Пройду кмітливим, вправнішим за себе і ставився до нього з певною шанобливістю. Фейгін звелів Оліверу слухатися хлопців, сам говорив про переваги злодійського ремесла.

"З того дня Олівера рідко залишали на самоті, майже весь час хлопці розважали його своїми балачками, і щодня вони гралися з Фейгіном у давню гру..." Часом старий розповідав про грабунки, які вчиняв замолоду, і стільки в тих розповідях було кумедного, що Олівер мимоволі сміявся від щирого серця.

"Сказати коротко, хитрий старий єврей зотягав хлопця у свої тенета, ...вливав у його душу отруту, сподіваючись навік її забруднити і спаплюжити".

РОЗДІЛ XIX,

у якому обговорюється й ухвалюється цікавий задум

Одного холодного дощового вечора Фейгін покинув будиночок і, скрадаючись у темряві, петляючи по кривих брудних вуличках, пішов на зустріч із Сайксом. Там була і Ненсі, яку Фейгін не бачив, відколи вона заступилася за Олівера. Дівчина пригостила старого бренді, але той тільки вмочив губи у чарку. Він прийшов не пити, а говорити про справи.

У Чертсі є багатий будинок. Тобі Крекіт намагався намовити слуг, щоб вони допомогли злодіям, але в нього нічого не вийшло. Хитрий злодій хотів закохати в себе служницю, походжаючи перед будинком у канарковому жилеті, з наклеєними бакенбардами, потім перейшов на вуса і кавалерійські бриджі, але і з того діла вийшов пшик.

Фейгін був розчарований невдачею Тобі Крекіта. Єдине, що залишалося злодюгам, — це потрапити в будинок через маленьке віконце, яке не мало решіток. І тоді було вирішено, що злодії візьмуть із собою Олівера. Він влізе через віконце в будинок, відчинить засув, а Крекіт і Сайкс заберуть усі коштовні речі.

Ненсі, яка ще так недавно захищала Олівера, допомагала своїм друзям розробляти хитромудрий план грабунку.

Фейгін, потираючи руки, заявив, що Олівера треба залучити до справжнього діла. Нехай хлопець усвідомить, що він один із них, що він злодій, — і тоді він навіки їхній.

РОЗДІЛ XX,

у якому Олівер переходить у розпорядження містера Вільяма Сайкса

Уранці Олівер побачив біля свого матраца пару нових черевиків на добрячій підошві і вирішив, що його звільнять. Та виявилось, що хлопчика відведуть до оселі Білла Сайкса. "Фейгінів тон і вираз обличчя злякали хлопця навіть більше, ніж це повідомлення". Старий із страхітливою посмішкою попередив Олівера, щоб він стерігся Сайкса, для якого нічого не варто було пролити чужу кров за іграшку, і робив усе, що той скаже. Олівер вирішив, що він, певно, буде грабіжникові за слугу, і перестав боятися і взявся читати книжку про знаменитих злочинців і про кару, яка їх спіткала. У хлопчика кров холола в жилах від описів жахливих злочинів, і він відкинув книжку. Раптом у кімнату зайшла Ненсі. Вона була дуже бліда і промовляла здушеним голосом: "Прости мене, Господи! Як я могла..." Олівер допоміг їй сісти, обгорнув холодні ноги в хустку, розворушив жар у каміні. Поступово дівчина заспокоїлася і ще довго сиділа мовчки.

Коли зовсім споночіло, Ненсі підвелась і сказала Оліверу, що поведе його до Сайкса. Вона просила хлопчика, щоб він не тікав, бо її вб'ють, коли він це зробить. На вулиці Олівер мало не закричав про допомогу, але згадав стражденний голос дівчини — і не розтулив рота.

Тримаючись за руки, Ненсі і Олівер зайшли до будинку, де їх уже чекав Білл. Чолов'яга показав пістолет і сказав, що застрелить Олівера, якщо він хоча б заговорить на вулиці. Ненсі, пильно дивлячись на хлопчика, з притиском розтлумачила слова Сайкса, що коли Олівер стане тому поперек дороги, злодюга прострелить йому голову.

Рано-вранці Сайкс розбудив Олівера. Вони поспіхом поснідали і вийшли з кімнати. Ненсі навіть не глянула на хлопчика, закам'янівши біля вогню.

РОЗДІЛ XXI

Експедиція

Надворі сірів похмурий ранок. Був базарний день. До Лондона тягнулася "нескінченна валка фургонів з усілякою живністю й м'ясними тушами", ішли молочниці

з відрами молока, сунули чоловіки й жінки з кошиками риби на голові. "Ноги вгрузали в грязюку мало не по кісточки, над спітнілою худобою клубочилася густа пара... Свист погоничів, гавкіт собак, ревіння волів, мекання овець, рохкання і вереск свиней, вигуки лоточників, крики, лайка, сварка зусібіч... тиснява, штовханина, немиті, неголені, жалюгідні, брудні постаті, що шастали серед натовпу, — все це ошелешувало, приголомшувало того, хто потрапив сюди вперше".

Сайкс тягнув Олівера через те юрмище, ліктями торуючи шлях. Хлопчик, пристосовуючись до швидкої ходи зломщика, побіг підтюпцем. На шляху їх догнав порожній віз, і Сайкс попросив візника підвезти їх, а щоб Олівер не надумав звернутися по допомогу, виразно поплескав по кишені, де був пістолет.

Вони довго їхали возом, а потім ще кілька годин блукали навколишніми полями, поки дійшли до містечка Гемптон. Там пообідали холодним м'ясом і сиділи в трактирі до ночі. Сайкс познайомився з чоловіком, який повертався додому возом, і зав'язав з ним добрі стосунки. Пізно вночі вони покинули трактир, сіли на воза, довго їхали і знову йшли пішки, аж поки дісталися до напівзруйнованого будинку на березі річки.

РОЗДІЛ XXII

Грабунок

Сайкс постукав у двері будинку. Тобі Крекіт і Барні, які вже давно чекали на свого спільника, з радістю зустріли його. Тобі Крекіт мав рідке, дбайливо закручене в довгі спіральні завитки волосся, в яке "він час від часу запускав свої бруднючі пальці, оздоблені великими дешевими перснями". Побачивши Олівера, він страшенно здивувався. Сайкс тихенько щось йому пояснив, і Тобі голосно зареготав.

Олівер страшенно втомився. "Він майже не усвідомлював, куди потрапив і що діється довкола". Чоловіки примусили його випити спиртне, і хлопчик забувся у важкій дрімоті.

Пізно вночі грабіжники стали збиратися. Вони взяли інструменти, ножі, пістолети, "замотали обличчя до самих очей великими темними хустками" і, ведучи Олівера заруки, вийшли з дому.

Приятелі швидко дійшли до самотньої садиби. "Лише тепер Олівер, мало не збожеволівши від розпачу й страху, зрозумів, що вони прийшли сюди грабувати, а може, й убивати". Він зблід, в очах у нього потьмарилося, а з грудей вихопився здушений крик жаху. "Сайкс виригнув страшне прокляття і звів курок, але Тобі... затулив Оліверові рота рукою й потяг хлопця до будинку". Грабіжники відчинили раму маленького віконця, Сайкс пропхнув Олівера ногами вперед і, наказавши відсунути засув вхідних дверей, тихенько опустив хлопчика на підлогу. У цю мить Олівер вирішив "підняти на ноги мешканців будинку, навіть якщо за це йому доведеться поплатитися життям". Але раптом на сходах виникли постаті двох чоловіків, "щось блиснуло, бабахнуло, дихнуло димом,... і Олівера відкинуло до стіни".

Сайкс запустив руку у вікно, схопив хлопчика за комір, витяг назовні. Олівер відчув, що його кудись тягнуть, і знепритомнів.

РОЗДІЛ XXIII,

який переповідає зміст приємної бесіди між містером Бамблом і однією леді й показує, що навіть парафіяльному бідлу властиві людські слабості

"Увечері вдарив мороз", пронизливий вітер розвіював кучугури снігу, збивав білу куряву і з моторошним виттям накидався на перепони на своєму шляху. Люди, які живуть в теплих оселях, холодними зимовими вечорами збираються перед каміном і дякують Богові, що вони вдома. Але "багато пасинків суспільства за такої негоди назавжди заплющують очі просто неба на наших вулицях, і Хоч які гріхи обтяжують їхню душу, навряд чи на тому світі їм випадуть гірші муки".

Наглядачка робітного дому місіс Корні вместилися перед веселим вогнем каміна і лагодилася потішити свою душу чашечкою чаю. "Маленький чайничок і одна-єдина чашка на столі викликали в неї сумні спогади про містера Корні (який помер усього лише двадцять п'ять років тому), і вона вкрай зажурилася". Раптом її потривожив тихенький стукіт у двері. На порозі виросла фігура містера Бамбла. Місіс Корні вагалася, чи пристойно буде прийняти чоловіка в пізній час, але все-таки запросила його до кімнати. Вони поговорили про сьогоднішню жахливу погоду, про безсовісних бідняків, які звертаються по допомогу, про одного невдячного негідника, який не взяв сиру картоплю і борошно, бо він, бач, бездомний і не зможе приготувати їжу. А потім цей нахаба пішов і помер на вулиці. Вони зійшлися на тому, що головна засада допомоги біднякам — "це давати їй саме те, чого вони не потребують. Врешті їм набридне ходити, і вони махнуть рукою".

Місіс Корні пригостила містера Бамбла чаєм. Вони сиділи за столом так близько, що бідл, допивши чай, "обтер губи й без зайвих слів поцілував наглядачку", а потім обійняв її за талію. Раптом це зухвальство перервав стукіт у двері. На порозі з'явилася страшенно бридка богаділка, яка повідомила, що стара Саллі конає в страшних муках і просить покликати наглядачку. Місіс Корні попросила містера Бамбла зачекати на неї, а сама пішла до помираючої.

Залишившись на самоті, бідл полічив чайні ложки, оглянув срібного молочника, пильно обдивився меблі, "наче складаючи їх детальний опис".

РОЗДІЛ XXIV,

у якому йдеться про річ, майже не варту уваги. Проте розділ цей недовгий, і в нашій оповіді він ще може виявитися важливим

Тіло богаділки, вісниці смерті, "було згорблене від старості, руки й ноги тремтіли, обличчя, перекошене в безглуздій посмішці, скидалося більше на маску, створену рукою божевільного майстра, аніж на витвір природи".

Стара не встигала за наглядачкою і відстала десь у коридорі. Місіс Корні підійшла до хворої, яка лежала в голій кімнаті на мансарді. Коло ліжка сиділа інша стара богаділка, а перед каміном стояв учень аптекаря, який повідомив, що Саллі залишилося жити щонайбільше дві години. "Наглядачка роздратовано скривилася, загорнулась у шаль і сіла у хворої в ногах".

Богаділки перейшли ближче до жевріючого каміна і простягли до вогню свої кістляві руки. "В зловісних відблисках їхні зморшкуваті обличчя зробилися ще

бридкішими".

Саллі лежала без тями, і наглядка вже хотіла йти, як раптом хвора розплющила очі, побачила богаділок і попросила їх вигнати. Обидві потвори жалісно залементували, але скорилися наказу начальниці і вийшли.

"Вмираюча з останніх сил намагалася не дати згаснути іскрі життя" . Вона почала розповідати про молоду жінку, яку понад десять років тому підібрали на вулиці. Невідома народила хлопчика й померла. Саллі ледве згадувала ті давні події, але їй вистачило сил сказати, що вона вкрала у породіллі єдину річ, яку вона мала. То було щире золото, яке могло врятувати їй життя, та вона тієї речі не продавала, — ховала її на грудях.

Помираючи, молода мати благословила своє дитя і доручила Саллі зберегти єдину цінну річ для сина, але богаділка вкрала її. Хвора ледве спромоглася перед смертю сказати, що хлопчика звати Олівер і що він дуже схожий на матір.

Наглядка вийшла з кімнати і спокійно сказала, що Саллі так нічого путнього і не повідомила.

РОЗДІЛ XXV,

у якому знову повертаємося до містера Фейгіна й компанії

Того ж таки вечора, коли в робітному домі помирала Саллі, містер Фейгін сидів біля каміна, поринувши в задуму. За столом позад нього грали у віст Пройда, Чарлі Бейтс і містер Чітлінг. Пройда весь час вигравав, хоча грав один проти двох. Чарлі Бейтс розумів, у чому хитрість, але весело сміявся, слідкуючи за Пройдою.

Містер Чітлінг програв останні гроші і кинув карти. Сьогодні він був небагатослівний, про щось зосереджено думав, а Чарлі добре знав, що Томмі Чітлінг вклепався в Бейтс. Кохання приятеля додало йому веселого настрою; він реготав, качаючись по підлозі.

Раптом у двері хтось подзвонив. Хлопці миттю притихли і нечутно зникли з кімнати! Пройда впустив у дім чоловіка у грубій робочій блузі. Фейгін придивився і впізнав Тобі Крекіта.

Фейгін і Пройда здивувались, побачивши втомлене, брудне й неголене обличчя чепуристого Тобі. Не чекаючи запитань, Крекіт наказав принести їжі, а коли наївся досхочу, звелів Пройді вийти, випив джину з водою і розповів, що діло не вигоріло, що Олівера підстрілили, а спільники полишили його в канаві і кинулися вріднобіч, рятуючи свою шкуру.

РОЗДІЛ XXVI,

у якому на сцені з'являється нова таємнича дійова особа й відбувається багато подій, нерозривно пов'язаних з цією оповіддю

Фейгін, почувши новину про Олівера, "зойкнув, шарпнув себе за волосся, прожогом вискочив з будинку і помчав вулицею" світ за очі. Він трохи заспокоївся, коли підійшов до трактиру "Три каліки". Фейгіна добре знали всі миршаві мешканці брудних завулків, які приязно кивали йому. Він так само приязно кивав їм у відповідь і "звернувся до щупливого чоловічка, що сидів, увібгавшись у дитяче кріселко, перед дверима своєї

крамниці", чи не бачив той Сайкса. Чоловічок відповів, що Білла тут сьогодні не було. Фейгін зайшов у трактир і подався нагору, у велику кімнату. Там за довгим столом сиділи чоловіки і жінки, "а в кутку за розладнаним фортепіано — джентльмен-професіонал з буряковим носом..." Він награвав якусь мелодію, а "молода леді розважала слухачів баладою з чотирьох куплетів". Обличчя її прихильників були позначені печаттю мало не всіх пороків і привертали увагу саме своєю огидністю. "Підступність, жорстокість, п'яне зухвальство були їхніми найвиразнішими рисами, але найбридкішими й найжалюгіднішими персонажами цієї жахливої картини були жінки — деякі ще із слідами юного рум'янцю на щоках, ...інші вже цілком позбавлені принагідних ознак своєї статі, геть спотворені й спустошені злочинством та розпустою; а всі ж вони ще не вийшли з юного віку!" Серед усього цього збіговиська Фейгін видивлявся потрібного йому чоловіка, але того тут не було. Він попросив трактирника передати, що 258 шукав його, вийшов, найняв кабріолет і поїхав до будинку, де мешкав Сайкс. У кімнаті Фейгін побачив тільки Ненсі, яка була геть п'яна і не відреагувала на розповідь про те, що діло не вигоріло, а на Сайк— са полює поліція. Старий почав розпитувати дівчину про Олівера, але вона сказала, що хлопчикові краще Померти, ніж бути серед таких, як вони. Ці слова розлютили Фейгіна. Старий з притиском заявив, що коли Сайкс урятує свою шкуру, але повернеться без хлопчика, то хай краще вона уб'є його сама, коли не хоче, щоб його задушив тюремний кат. Говорячи це, Фейгін прохопився, що Олівер для нього — скарб, надто тепер, коли він "зв'язався із самим дияволом у плоті".

Раптом Фейгін схаменувся, що в нестямі бовкнув зайве, опанував себе і змінився просто на очах. Він почав розпитувати Ненсі, чи затирила вона його слова, але дівчина попросила повторити, якщо він чогось хоче. Старий вирішив, що вона справді п'яна і не зрозуміла його натяків, а тому заспокоївся і пішов додому. Уже перед самими дверима будинку до старого раптом підійшов чоловік, якого Фейгін шукав у трактирі. Фейгіну дуже не хотілося заводити незнайомця в дім, але той наполіг, що хоче поговорити в теплі. Вони зайшли в кімнату, сіли біля каміна і про щось тихо заговорили. Монкс (саме так кілька разів назвав його Фейгін) звинувачував старого, що той не виконав своєї обіцянки, не зробив із хлопчика шмаркатою кишенькового злодюжку, який би потрапив у в'язницю і назавжди запламував себе. Але Фейгін виправдовував себе, говорячи, що цей хлопчик зовсім не схожий на інших: його нічим не можна залякати, він не хотів красти, за ним не було ніяких гріхів.

Раптом Монкс вигукнув, що побачив якусь жіночу тінь, що промайнула по стіні. Фейгін схопив свічку, і вони обійшли всі кімнати, спустилися в підвал, але ніякої жінки не знайшли.

РОЗДІЛ XXVII

спокутує провину одного з попередніх розділів, у якому вельми нечемно покинуто на самоті одну леді

Містер Бамбл, який залишився в кімнаті місіс Корні, "ще раз перерахував чайні ложечки, зважив на руці щипці для цукру, Ще уважніше оглянув молочник,

надзвичайно ретельно дослідив стан меблів, ...а тоді знову взявся рахувати ложечки" і нашвидку оглянув вміст хазяйчиного комода. Те, що він побачив у шухлядах, викликало в нього неабиякий захват. Там лежали усілякі предмети туалету най— модніших фасонів і найкращої якості, "а в скриньці з висячим замочком, коли він її потрусив, почувся приємний звук, не інакше, як брязкіт монет".

Він повернувся до каміна і сів, як раптом до кімнати вбігла місіс Корні. Вона була дуже схвильована, і містер Бамбл, намагаючись заспокоїти жінку, обняв її і "в палкому пориві цмокнув кінчик її цнотливого носа". Місіс Корні "обвила руками шию містера Бамбла". Цього вечора вони домовилися одружитися. Здавалося, між ними виникло цілковите взаєморозуміння, але місіс Корні нічого не сказала майбутньому чоловікові про те, що почула від Саллі.

Містер Бамбл по дорозі додому зайшов до трунаря. Подружжя Сауербері ає було вдома, але крамниця була відчинена. Містер Бамбл зазирнув у вікно вітальні і побачив застелений скатертиною стіл, на якому виднілися хліб, масло, кухоль пива і пляшка вина. За столом, недбало розвалившись у кріслі, сидів містер Ной Клейпол, а поряд стояла Шарлотта і годувала його устрицями. Вона умовляла його з'їсти ще одну жирненьку, але Ной уже об'ївся і захотів поцілувати ІПарлотту. Побачивши це, містер Бамбл вдерся до кімнати і закричав на негідників. Шарлотта вереснула, а Ной став виправдовуватися, що дівчина сама весь час лізе до нього цілуватись.

Шарлотта докірливо подивилася на хлопця, але той продовжував її звинувачувати в усіх гріхах.

РОЗДІЛ XXVIII,

у якому йдеться про Олівера Твіста і розповідається про його подальші пригоди

Сайкс розумів, що не зможе втекти від переслідувачів із пораненим хлопчиком на руках. Проклинаючи усіх сторожів і вірних слуг, він поклав Олівера на траву і, погрожуючи пістолетом, наказав Тобі повернутись. Але спільник більше боявся людей, які підняли крик, і собак, а тому волів краще загинути від кулі Білла, ніж потрапити до рук ворогів. Тобі чимдуж накивав п'ятами, а за ним чкурнув Сайкс, покинувши хлопчика в канаві.

Переслідувачів було троє: містер Джайлз, Брітлз і мандрівний лудильник; який ночував у флігелі, прокинувся від галасу й приєднався до погоні разом зі своїми собаками. "Містер Джайлз служив дворецьким і економом у старої леді, Брітлз був їй за лакея, а що починав він службу ще зовсім малим хлопчиком на побігеньках, то до нього й досі ставилися як до юнака, в якого ще все попереду, хоч він уже розміняв четвертий десяток".

Переслідуючи злодіїв, чоловіки й самі не на жарт перелякалися, а тому, не впіймавши грабіжників, тісним гуртом повернулися в будинок.

Непритомний і безпорадний Олівер пролежав у канаві цілу ніч. Нарешті він розплющив очі, застогнав від болю, поволі підвівся і почвалав, сам не знаючи куди. Йому здавалося, що ніби поряд з ним Сайкс та Крекіт і грабіжник боляче стискає йому руку.

Поволі хлопчик вийшов на дорогу, побачив будинок і поплентався до людей. А в цей час герої-переслідувачі підкріплялися сніданком, і містер Джайлз розповідав про нічні події куховарці та покоївці, хизуючись сміливістю товаришів і своєю власною. Жінки охали, дивувалися, тулилися від страху одна до одної, як раптом у двері хтось постукав. Троє сміливців разом із собаками рушили до дверей, відчинили їх і, "боязко визираючи одне в одного з-за плеча, уздірили на ґанку ніяке не страховисько, а бідного малого Олівера Твіста". Вони схопили його, затягли до передпокою і закричали, що попався один із злодіїв. Цей гармидер перервав милозвучний жіночий голос. Слугам було наказано, щоб пораненого перенесли нагору і покликали лікаря і констебля.

Дівчина, яка дала ці розпорядження, не захотіла глянути, хто був цим пораненим грабіжником.

РОЗДІЛ XXIX

знайомить із мешканцями будинку, до якого потрапив Олівер

У затишній кімнаті за столом сиділи дві жінки. Їм прислуговував бездоганно вдягнений у чорну трійку містер Джайлз.

Одна жінка була вже немолода. Вона сиділа у величній позі й пильно дивилася на свою молоду співрозмовницю.

Дівчина милувала око свіжою красою юності. "Їй не минуло ще й сімнадцяти літ. Вона була така струнка й граційна, така ніжна й ласкава, така чиста й вродлива, що здавалася створінням неземним, не спорідненим з грубими істотами, що населяють наш світ". Вона глянула на стареньку, і очі її засяяли такою любов'ю і щирою відданістю, "що духи небесні всміхнулися б, якби глянули на неї в цю мить".

"До воріт під'їхав кабріолет, з якого вискочив і щодуху помчав до ґанку гладенький джентльмен". Він за мить опинився в кімнаті, вигукуючи слова співчуття місіс Мейлі з приводу нічної пригоди. Міс Роза перебила його і попросила оглянути пораненого.

Лікаря Лосберна любила вся округа за щирість і доброту. Він пробув у пораненого набагато довше, ніж сподівались обидві господині, а потім запросив жінок подивитися на грабіжника, адже вони так і не бачили його. Містер Джайлз спочатку просто не зважувався зізнатися, що він підстрелив маленького хлопчика, а потім у нього язик не повертався сказати правду, яка могла б звести нанівець його славу.

РОЗДІЛ XXX

оповідає про те, яке враження Олівер справив на тих, хто прийшов навідати його

Лікар запевняв жінок, що вигляд злочинця їх здивує, і він не помилився. "Замість потворного, жорстокого лиходія, якого вони сподівалися побачити, на ліжку лежала зболіла, виснажена дитина, що поринула в глибокий сон". Дівчина підійшла до хлопчика, схилилася над ним, її сльози скотилися йому на чоло.

"Олівер заворушився й усміхнувся уві сні, наче цей вияв жалю і співчуття навіяв йому приємний сон про любов і ласку, яких він ніколи не знав". Жінки де могли повірити, що цей тендітний хлопчик міг бути добровільним спільником покидьків суспільства. Розчулена Роза благала тітоньку зглянутися на нього, не віддавати цю хвору дитину до в'язниці. Старенька згодилася врятувати хлопчика, і лікар

запропонував примусити містера Джайлза і Брітл за відмовитися від звинувачень.

Лише надвечір Олівер прийшов до тям і розповів усю історію свого життя. Сумно було слухати про муки та страждання, які йому заподіяли жорстокі люди, і не раз його розповідь переривалася сумними зітханнями слухачів.

Увечері лікар спустився в кухню, де слуги ще обговорювали події минулої ночі, і твердим голосом запитав містера Джайлза, чи може він заприсягтися, що хлопчик, який лежить нагорі, — той самий, який заліз уночі крізь віконце? Джайлз нерішуче глянув на Брітлза, Брітлз нерішуче глянув на Джайлза, констебль, який уже давно чекав на свідчення, нашорошив вуха, щоб краще почути відповідь, коли це раптом знадвору почулося рипіння коліс і біля воріт подзвонили. Брітлз сказав, що це агенти карного розшуку, яких викликав містер Джайлз.

РОЗДІЛ XXXI

оповідає про критичне становище

Брітлз відчинив двері і завів до вітальні двох чоловіків. Один був огрядний, середній на зріст, з коротко обстриженим чорним лискучим волоссям, круглим обличчям і пильними очима. Його напарник був рудий кістлявий чоловік із неприємною фізіономією і зловісно задертою кирпою. Звали їх Бледерз і Даф. Вони одразу ж почали розпитувати про злочин, і лікар, щоб затягнути час, розповідав усі обставини дуже докладно, з багатьма відступами і повторами. Потім агенти, клацаючи наручниками, стали розпитувати про хлопчика, але лікар, щоб відвернути їхню увагу, повів оглядати місце злочину.

Принесли свічки, і Бледерз із Дафом у супроводі місцевого констебля та слуг оглянули будинок, поштрикали вилами кущі, ще декілька разів вислухали розповіді свідків і відзначили численні розбіжності у свідченнях, а потім провели між собою нараду.

Тим часом лікар і Роза радилися, як урятувати дитину. Роза пропонувала все чесно розповісти агентам, але лікар нагадав розповідь Олівера, який, було, водився із злочинцями, що він не знає, де кубла негідників, що він все-таки брав участь у пограбуванні, а постріл дворецького не дав хлопцеві зчинити гвалт і цим виправдати себе. Містер Лосберн був упевнений, що агентам не можна розповідати правду про хлопця, бо вони нізащо не повірять у його невинність.

Бледерз і Даф упевнилися, що ніхто із слуг не допомагав грабіжникам, а тому їм конче треба побачити хлопчика, адже саме його злодії могли підсадити у відчинене віконечко.

Схвильований лікар запропонував агентам спочатку підкріпитись, і за чаркою міцного елю ті почали сперечатися, хто б із міських професіоналів міг учинити грабунок: Носач Чіквіда чи Пестунчик. А потім містер Бледер став розповідати про справи, які він розслідував, про хитрість і підступність злочинців. Агенти не помітили, як лікар Лосберн вислизнув із кімнати, а потім з'явився знову, щоб відвести їх до хворого.

Олівер дрімав, але стан його значно погіршився. Він дивився на всіх неуважним

поглядом, видно було, що він не розуміє, де він і що робиться довкола.

Лікар розповів, що цей хлопчик поранився самострілом, прийшов у будинок по допомогу, а дворецький "схопив його й віддухопелив так, що бідолаха мало не віддав Богові душу".

Зляканий містер Джайлз ошелешено дивився то на лікаря, то на агентів і вже не міг заприсягтися, чи цього хлопчика він поранив. Перевірили пістолети і виявили, що той, з якого стріляли, заряджений тільки порохом. "Це відкриття справило неабияке враження на всіх, крім лікаря, який власноруч витяг з набою кулю десять хвилин тому". Із душі містера Джайлза спав тягар, адже виявилось, що він не міг нікого вбити з пістолета без кулі.

Розчаровані агенти поїхали ні з чим, а Олівер став потроху одужувати завдяки піклуванню місіс Мейлі, Розі й добросердного містера Лосберна.

РОЗДІЛ XXXII

про щасливе життя, що почалося для Олівера в колі його добрих друзів

Олівер хворів довго і тяжко, та врешті почав одужувати і вже міг виявляти свою вдячність обом жінкам за їхню доброту.

Через деякий час міс Роза сказала Оліверу, що вони всі їдуть у село, де чисте повітря, краса і радощі весни швидко поставлять його на ноги.

Олівера дуже хвилювало, що добрий джентльмен і люба старенька, що колись піклувалися про нього, не знають, чи він живий. Коли хлопчик уже зовсім одужав, містер Лосберн вирушив з ним у дорогу в невеличкій кареті місіс Мейлі. Вони вже в'їхали в передмістя Лондона, як раптом Олівер побачив будинок, куди його приводили злодії. Лікар наказав кучерові зупинитися, побіг до будинку і став гатити ногою у двері. Раптом двері відчинилися і на порозі став миршавий горбань. Лікар схопив його за комір, заштовхнув усередину і став обшукувати приміщення, шукаючи Сайкса. Горбань почав лаятися і погрожувати лікареві, а той, зрозумівши, що Олівер помилився, кинув хазяїну монету, велів замовкнути і пішов до карети. Горбань подався за ним, побачив у кутку карети Олівера, і цей ненависний і мстивий погляд переслідував хлопчика вдень і вночі протягом багатьох наступних місяців.

Лікар сів у карету і замислився над своїм учинком. Що б він сам зробив, якби зустрів у будинку злодіїв? Йому ж не можна було б звернутися у поліцію, бо довелось б зізнатися, що він затер справу Олівера. Він діяв зопалу, не думаючи про наслідки, що могло б зашкодити і йому, і хлопчикові.

Через деякий час карета під'їхала до білого будиночка, який стояв порожній, а у вікні висіло оголошення: "Здається в оренду". Сусіди сказали, що містер Браунлоу, його приятель і економка виїхали до Вест-Індії.

Олівер і лікар були розчаровані невдачею. Хворіючи, хлопчик часто мріяв про зустріч із своїми друзями, тішився що зможе розповісти, як часто згадував їх. А лікареві зайвий раз хотілося впевнитись, що Олівер говорив правду про свої пригоди.

Настало літо, і всі виїхали в село. "Для Олівера, що доти знав тільки тисняву й гамір брудного міста, почалося нове життя". Неподалік будиночку, де вони оселилися, був

скромний сільський цвинтар. Хлопчик часто сидів там біля якоїсь занедбаної могили, думав про матір і нишком плакав.

"Дні спливали спокійно і безжурно, ночі не приносили ні страху, ні турбот..." Щоранку Олівер ходив до старенького дідуса, який допомагав хлопцеві вдосконалюватися у читанні й письмі. Після уроків він ходив гуляти з місіс Мейлі й Розою. "З якою насолодою Олівер прислухався до їхніх Голосів, як радів, коли вони зупинялися помилуватися квіткою".

Рано-вранці Олівер вибігав у поле, наривав оберемок квітів, складав чудові букети, щоб прикрасити ними стіл до снідання. Вдень допомагав місіс Мейлі, працював у садку, виконував різні дрібні доручення. Жінки всім серцем прихилилися до Олівера і пишалися ним.

РОЗДІЛ XXXIII,

у якому щастя Олівера та його друзів несподівано затьмарюється

Олівер давно видужав і зміцнів, але залишався так само ніжним і турботливим, як тоді, коли біль і страждання знесилювали його.

Одного вечора їхня прогулянка затяглася. Роза була у веселому настрої, і вони не помітили, як зайшли досить далеко. Вона стомилася і додому поверталися повільною ходою. Вдома дівчина намагалася бути такою, як завжди, але чомусь дуже мерзла. Через деякий час щоки їй спалахнули жаром, а потім стали мармурово-білими; лагідні блакитні очі потьмарила нестям. І хоча Роза намагалася бути спокійною, місіс Мейлі бачила, що вона дуже хвора, а тому послала по лікаря і написала листа містерові Гаррі Мейлі, хоча поки що не відіслала його.

Олівер сам відвіз листа до лікаря на поштову станцію. Повертаючись додому, він у дворі станції налетів на високого чоловіка у плащі, який приголомшено подивився на хлопчика великими чорними очима і пробурмотів: "Нечиста сила! Хто б міг подумати? Згинь, маро! Він і з могили вилізе, щоб стати мені на дорозі!"

Вигукуючи й далі безладні слова, він ступив до Олівера і раптом упав на землю і з піною на губах забився у корчах. Хлопчик вирішив, що це божевільний, і помчав додому. Повертаючись додому, він перейнявся іншими турботами і забув усе, що стосувалося його власної особи.

"Стан Рози Мейлі погіршувався, і ввечері вона почала марити". Місцевий лікар не відходив від ліжка хворої, але нічим не міг зарадити. Роза помирала.

Олівер ревно молився, бажаючи небо зберегти життя милій добрій дівчині, що вже стояла на краю могили. Селяни підходили до хвіртки, щоб дізнатися про стан хворої.

Пізно ввечері приїхав лікар Лосберн і підтвердив невтішний діагноз сільського лікаря. "Роза поринула в глибокий сон, прокинувшись від якого, вона або одужає й повернеться до життя, або скаже їм останнє "прощай"". І лише в обід наступного дня містер Лосберн повідомив, що Роза житиме на радість усім ще довгі літа.

РОЗДІЛ XXXIV

подає деякі попередні відомості про одного молодого джентльмена, що вперше з'являється на сцені й оповідає про нову Оліверову пригоду

Олівер був сам не свій від щастя, коли почув радісну звістку. Він побіг у поле, набрав оберемок квітів, щоб прикрасити букетами кімнату хворої. По дорозі додому його наздогнала карета, в якій Олівер побачив містера Джайлза і незнайомого молодого джентльмена. Карета зупинилася, і дворецький через вікно запитав у хлопчика, як почувається міс Роза. Олівер радісно відповів, що їй набагато краще, небезпека зовсім минула. Незнайомець вискочив із карети, схопив руку Олівера і ще раз перепитав про стан Рози. Це був Гаррі Мейлі, який, незважаючи на різницю в роках, був дуже схожий на матір, місіс Мейлі. Він сподобався Оліверу гарним відкритим обличчям і приємними, невимушеними манерами.

Місіс Мейлі нетерпляче виглядала сина. Зустрівшись, вони обоє не приховували свого хвилювання. Гаррі ласкаво дорікнув матері, що вона не повідомила про хворобу Рози, і зізнався у своєму палкому коханні до дівчини. Мудра жінка відповіла, що Роза для неї як дочка, але Гаррі не може одружитися з нею, адже її ім'я не з її вини, але запламоване. Злі люди почнуть паплюжити і його, і їхніх дітей. І тоді він може пожаліти, що так зав'язав собі життя, а Роза страждатиме. Та Гаррі палко запевнив матір, що заради щастя всього життя він змусить Розу вислухати його і дати відповідь.

Уранці Олівер пішов у поле не сам. Його супроводжував містер Гаррі. Вони нарвали квітів, разом склали розкішний букет для Рози, який, навіть зів'ялий, дівчина тримала на підвіконні.

Роза ще не виходила, вечірніх прогулянок не було, і Олівер засів за книжки. Одного вечора він сидів із книжкою біля вікна і задрімав. Раптом йому почувся голос Фейгіна. Хлопчик скочив, глянув у вікно і побачив страшне обличчя старого злодюги, "а поряд, пополотнілий від люті чи жаху, ...стояв той самий чоловік, з яким Олівер зіткнувся біля пошти".

"Це тривало одну мить, коротку і страшну, мов спалах блискавки. А потім обидва зникли". Олівер голосно закричав і почав голосно кликати на допомогу.

РОЗДІЛ XXXV

оповідає про незадовільне завершення Оліверової пригоди, а також про досить важливу розмову між Гаррі Мейлі і Розою

Усі мешканці будинку вискочили на крик Олівера. Чоловіки побігли шукати старого єврея і його супутника, але всі пошуки виявилися марними. Ніде довкола не було навіть слідів квапливої втечі, але ніхто не сумнівався, що хлопчик бачив Фейгіна і незнайомця.

Коли зовсім стемніло, пошуки довелося припинити. Джайлз обійшов усі шинки сусіднього села, містер Мейлі з Олівером поїхали до сусіднього містечка, щоб розпитати про нежданих гостей, але це нічого не дало. Поступово ця пригода почала забуватися.

Тим часом Роза швидко одужувала. Вона вже потроху виходила гуляти в садку, і її сміх благотворно діяв на всіх мешканців будиночка. Та Олівер помітив, що місіс Мейлі і Гаррі надовго усамітнювалися і про щось стиха говорили, а на Розиному обличчі були видні сліди сліз. По всьому було ясно, що якась обставина позбавляє душевного спокою

і дівчину, і, можливо, ще когось.

Врешті одного ранку Гаррі Мейлі попросив Розу вислухати його. Він розповів дівчині, які страшні хвилини пережив, коли дізнався, що вона тане, мов легка тінь під променем з небес. Думки про неї перетворилися на страшні, нестерпні тортури, адже вона могла вмерти, так і не довідавшись, як він її безмежно кохає.

Роза підвела голову, і Гаррі побачив дві сльозинки в її очах. Але дівчина пересилила себе і твердо заявила, що йому слід негайно виїхати, бо на нього чекають важливі й благородні діла. Він має знайти собі дівчину, ім'я якої не кине тінь на нього і його сім'ю. Роза вважала своїм обов'язком розвіяти всі мрії закоханого молодика, адже один його хибний крок може позбавити можливості досягти успіху в житті.

Наостанок Гаррі хотів дізнатися, чи була б відмова Рози такою категоричною, якби йому судилося тихе, непримітне життя, якби він був бідний, хворий чи безпорадний? Не вагаючись, дівчина відповіла, що ніколи не залишила б його в тяжкому випробуванні.

РОЗДІЛ XXXVI

дуже короткий і, на перший погляд, не такий уже важливий, але прочитати його треба — і як продовження попереднього, і як ключ до одного з наступних

Лікар був здивований рішенням Гаррі виїхати в Лондон негайно і хотів випитати, чи не в тому причина такого поспіху, що дуже скоро відбудуться вибори і виникла необхідність боротьби за голоси виборців. Але Гаррі перевів розмову на інше.

Містер Джайлз почав виносити речі, а Гаррі поманив Олівера до себе. Він попросив хлопчика, який уже добре навчився писати й читати, описувати йому все про місіс Мейлі і Розу, а листи надсилати на головний поштамт у Лондоні так, щоб жінки ні про що не здогадувалися. "Олівер, якого таке важливе й почесне доручення одразу піднесло у власних очах, урочисто пообіцяв зберігати таємницю й надсилати найдокладніші повідомлення".

Від'їзд був поспішний, але Роза спостерігала за ним із-за білої фіранки і ще довго сумно дивилась услід кареті.

РОЗДІЛ XXXVII,

у якому читач помітить суперечності, досить характерні для подружнього життя

Містер Бамбл сидів у вітальні робітного дому і спостерігав за тим, як мухи потрапляли до паперової мухоловки і билися у барвистій сітці. Можливо, ці приречені комахи нагадували йому якусь прикру подію його власного життя.

Містер Бамбл дуже змінився. Куди поділися обшитий галуном сюртук і трикутний капелюх? Бамбл більше не був парафіяльним бідлом. Одружившись із місіс Корні, він став наглядачем робітного дому. Минуло лише вісім тижнів з цього щасливого моменту, а містер Бамбл уже зітхав, що продався за шість чайних ложечок.

Місіс Бамбл теж не відчувала себе щасливою у подружньому житті. Вона не корилася чоловікові, усіляко принижувала його перед пожилцями, підривала його авторитет в очах богаділок, доводила свою правоту силою, дряпаючи, тягаючи за волосся, штовхаючи чоловіка. Вона залякала колись грізного повелителя пожилців

робітного дому, змусила його коритися їй, а містер Бамбл називав її "любонько", "голубонько", намагаючись зникнути з-перед очей сварливої жінки.

Одного дня він пішов у трактир і сів поряд із незнайомим чоловіком. Через деякий час незнайомиць заговорив із містером Бамблом, пригостив його випивкою, а потім став розпитувати про історію народження Олівера Твіста. Він не дуже церемонився із відставним бід— лом, запропонував йому соверен за інформацію про "стару відьму, що приймала пологи в матері Олівера".

Містер Бамбл швидко зрозумів, що може заробити більшу суму, а тому розповів, що його дружина говорила із помираючою Саллі і щось знає про справу, яка так цікавить незнайомця. Чоловік призначив зустріч подружжю, написав адресу якогось закутка на березі річки, розрахувався за випите і рушив до дверей. Містер Бамбл зупинив незнайомця і запитав, кого їм шукати. "Мене звати Монкс", — відповів той і квапливо попростував далі.

РОЗДІЛ XXXVIII,

який містить звіт про те, що відбулося між подружжям Бамблів і містером Монксом під час їхньої вечірньої зустрічі

Чорні хмари пролили перші краплі дощу, коли містер і місіс Бамбл пізно ввечері рушили на призначену зустріч. Вони йшли мовчки всю дорогу.

Місцевість, до якої вони простували, віддавна правила за притулок покидькам суспільства, що мешкали у нашвидку зліплених халупах над самою річкою. Посеред цієї купи халуп височіла напівзруйнована велика споруда. Колись ця руїна була фабрикою.

Містер Бамбл зупинився перед високими дверима і став вдивлятися в клаптик паперу з адресою. Раптом двері відчинилися, і на порозі став Монкс. Він запросив подружжя у будинок.

Першою зайшла місіс Бамбл. Монкс уп'явся в неї гострим поглядом і запитав про таємницю, яку вона зберігала довгі роки. Але жінка, хоч і відчувала якийсь страх від вигляду цього зловісного чоловіка, не розгубилася і відповіла, що перше питання — скільки коштує ця таємниця.

Містер Бамбл слухав ці торги, витягши шию і витріщивши очі, адже його сувора дружина ще й досі не відкрила йому більше, ніж він знав від самого початку.

Монкс запропонував двадцять фунтів, місіс Бамбл сказала, що хоче двадцять п'ять фунтів золотом — на цьому й зійшлися. Жінка побачила блиск монет у тьмяному світлі ліхтаря і почала розповідати про страшну смерть Саллі, яка встигла сказати про украдену у матері Олівера річ. У руці помираюча тримала заставну квитанцію. Місіс Бамбл здогадалася, що богаділка спочатку, певно, берегла ті коштовні дрібнички, сподіваючись продати, а потім віддала їх у заставу. Наглядачка подумала, що, може, колись матиме користь з тих речей, і тому викупила їх. І ось тепер вона поспіхом кинула їх на стіл, немов радіючи, що нарешті може позбутися цих коштовностей.

Монкс став роздивлятися золотий медальйон і золоту обручку, в середині якої було викарбовано ім'я "Агнеса", число, а далі залишалося місце для прізвища.

Монкс отримав те, що хотів. Раптом він щосили смикнув залізне кільце в підлозі, підняв потаємну ляду, під якою вирувала річка, і кинув коштовності у потік.

РОЗДІЛ XXXIX

виводить на сцену вже знайомих читачеві шановних осіб і оповідає, про що радилися достойний Монкс і достойний єврей

Останнім часом доля була не дуже прихильна до Вільяма Сайкса. Він хворів довгий час так тяжко, що лише завдяки турботам Ненсі залишився живий. "Хвороба не пом'якшила крутого норову містера Сайкса: коли дівчина допомагала йому піднятися з ліжка і вела до стільця, він лаяв її за невірність, та ще й боляче штурхонував".

На віях Ненсі затремтіли сльозинки, але її голос, повний жіночої ніжності, звучав лагідно, коли вона стала говорити, що терпляче доглядала його, мов малу дитину, а зараз він не думає, що робить їй боляче. Та Сайкс навіть не подумав пом'якшити свій грубий тон, а розходився ще більше.

У кімнату зазирнув Фейгін, побачив, що Ненсі, зморена безсонними ночами, зомліла, і кинувся рятувати дівчину. Йому допомагали Пройда і Чарлі Бейтс. Поступово дівчина опритомніла і, похитуючись, пішла до ліжка й упала обличчям у подушку.

Сайкс був страшенно здивований раптовою появою приятелів, а ті виставили на стіл клунки зі смачною їжею та спиртним і стали пригощати хазяїна і Ненсі.

Білл трішки поїв, але замість подякувати став проклинати Фейгіна і вимагати гроші. Старому довелося йти додому з Ненсі, щоб передати Сайксу три фунти.

Вдома Фейгін застав Тобі Крекіта, містера Чітлінга, Пройду та юного Бейтса. Чітлінг програвав, але не зводив захопленого погляду з Крекіта.

Пройда і Чарлі гайнули на вулицю, щоб грабунками повернути програє. Ненсі отримала від Фейгіна обіцяні гроші і сіла за стіл, але, почувши чоловічий голос, поспіхом зірвала з себе шаль й капелюшок і засунула їх під стіл.

У кімнату зайшов Монкс, який хотів поговорити із Фейгіном наодинці. Старий повів гостя в іншу кімнату. Як тільки їхні кроки затихли, Ненсі скочила із стільця і, скрадаючись, пішла за ними, стала під дверима кімнати і почала дослухатися до розмови чоловіків.

Через деякий час Монкс пішов з будинку на вулицю, а Фейгін, повернувшись у кімнату, застав Ненсі, яка вже зібралася йти.

Сайкс, отримавши гроші, не звертав уваги на Ненсі — він без упину лише їв і пив, а дівчина ходила збуджена, наче людина, що наважилася на відчайдушний крок. Сайкс зажадав нової порції джину, Ненсі взяла склянку, повернулася до Білла спиною, налила спиртне і дала йому випити. Через деякий час він повалився на ліжку і заснув міцним, непробудним сном.

Ненсі зрозуміла, що подіяв опій, який вона додала до джину, швидко одяглася і вийшла з будинку. Дівчина бігла в заможнішу частину міста і зупинилася тільки біля дверей готелю-пансіону. Було близько одинадцятої години ночі, і слуги не хотіли пускати Ненсі, але вона з неймовірними труднощами домоглася зустрічі з міс Мейлі.

РОЗДІЛ XL

Дивне побачення, що є продовженням подій, про які оповідалось у попередньому розділі

Ненсі побачила перед собою струнку й гарну дівчину — і жагуче почуття сорому за своє жалюгідне існування в найогидніших кублах Лондона серед злодіїв і грабіжників охопило її. Серце Рози краялося від жалю, коли вона дивилася на Ненсі, яка розповіла все, що знала про Монкса, який розшукував Олівера Твіста, щоб зробити з нього злодія; про зустріч Фейгіна з Монксом, який хвалився, що знищив докази про походження хлопчика, і прибрав до рук гроші чортеняти, а тепер хотів би знищити хлопчика.

Роза не знала, як їй діяти далі, але дуже хотіла врятувати Ненсі. Та дівчина відмовилася прийняти допомогу. Вони вирішили, що Ненсі постарається ще щось розвідати про цю темну справу, а Роза щонеділі буде чекати її на Лондонському мосту між одинадцятою та дванадцятою годиною ночі.

Хоч як Роза просила Ненсі кинути банду грабіжників, дівчина повернулася до Сайкса.

РОЗДІЛ XLI,

який містить нові відкриття й показує, що несподіванки, як і біди, ніколи не ходять поодиноці

Роза відчувала жагуче бажання розкрити таємницю Оліверового походження і вирішила звернутися по допомогу до Гаррі, але так і не змогла дописати листа. Вона довго обмірковувала перший рядок, як раптом у кімнату забіг захеканий Олівер, який ходив гуляти під охороною містера Джайлза. Хлопчик швидко заговорив, що бачив у місті містера Браунлоу і запам'ятав будинок, у який зайшов цей добрий джентльмен. Роза вирішила зустрітися із рятівником Олівера, замовила карету і разом з Олівером поїхала до містера Браунлоу. Джентльмен одразу ж прийняв її. У кімнаті міс Мейлі опинилася перед літнім чоловіком з приємним обличчям. Тут же був і містер Грімвіг, який манірно вклонився дівчині. Міс Роза розповіла джентльменам все, що вона знала про долю Олівера і поклікала хлопчика. Зустріч Олівера з містером Браунлоу, містером Грімвігом та економкою місіс Бедвін розчулила дівчину до сліз. Потім вона розповіла про зустріч з Ненсі, і містер Браунлоу похвалив її за розумне рішення звернутися по допомогу саме до нього, а не до лікаря Лосберна, який через запальну вдачу міг вдатися до якогось нерозважливого кроку .

"Вони вирішили довідатися, хто Оліверові батьки, і повернути йому спадщину, яку в нього ... неправдою відібрано". Для цього їм треба знайти Монкса, довідатися його справжнє ім'я і приперти до стіни. У цьому їм може допомогти Ненсі, з якою вони мають зустрітися. Потім джентльмени поїхали до місіс Мейлі і все їй розповіли. Було вирішено, що міс Роза і тітонька нікуди не поїдуть з міста, доки ця заплутана справа не вирішиться до кінця.

РОЗДІЛ XLII

Оліверів давній знайомий виявляє безсумнівні ознаки геніальності і стає громадським діячем у столиці

До Лондона Північним шляхом наближалось двоє подорожніх. Чоловік "був одним

із тих довготелесих, кривоногих, вайлуватих, кістлявих людей, чий вік важко точно встановити, — в юні роки вони мають вигляд недорослих чоловіків, а дійшовши зрілого віку, нагадують юнаків-переростків. Жінка була ще молода, але дебелої міцної статури, яка їй потрібна була, щоб нести важкий клунок, прив'язаний за спиною". У супутника на ціпку теліпався легкий клуночок, і тому він ішов легкою ходою далеко попереду жінки. Це були Ной Клейпол і Шарлотта. Вони вкрали гроші з каси містера Сауербері і тепер тікали в Лондон, щоб заховатися від хазяїна у найглухішому завулку столиці. Місто було для них чуже, але Ной безпомилково йшов у напрямку похмурих, брудних завулків, аж поки не зупинився біля трактиру "Три каліки". Вони зайшли у це лігво злодюг, замовили вечерю і вирішили тут заночувати.

У кімнаті, куди завели прибульців, було маленьке непримітне віконце, через яке Фейгін побачив прибульців і почув їхню розмову про крадіжку двадцяти фунтів і про бажання Ноя стати грабіжником. Фейгін зрозумів, що зможе використовувати цю парочку у своїх темних справах, а тому не вагаючись зайшов у кімнату, повторив слова Ноя про його бажання обчищати каси крамниць, кишені, жіночі сумки, будинки, поштові карети, банки і запропонував свою допомогу у здійсненні цих планів.

РОЗДІЛ XLIII,

у якому оповідається, як спритний Пройда ускочив у халепу

Наступного дня Ной, який назвався Морісом Болтером, і Шарлотта переселилися до Фейгіна, який хотів домогтися, щоб новобранець з самого початку знайомства захопився його геніальною хитромудрістю. "Він докладно розповів про грандіозний розмах своїх операцій, переплітаючи собі на користь правду з вигадками та чергуючи і те, й інше з такою майстерністю, що повага до нього містера Болтера помітно зростала, а водночас до неї домішувався благодатний страх, який Фейгін так жадав у ньому збудити" розповідями про шибеницю, що чекає на зрадників. Далі Фейгін розповів про арешт Пройди, наказав Пою знайти хлопця і розвідати, як там тепер йому ведеться. Новобранець боявся йти в поліційну управу, але не смів суперечити старому. Перевдягнувшись у "каптан візника, короткі плисові штани і шкіряні краги", Ной безпечно зайшов до зали суду, де розглядалася справа Пройди.

Містер Докінс поводився так, ніби ні в чому не винний, погрожував суддям звернутися до міністра внутрішніх справ, нагадував їм про свої права і привілеї, вдавав, "ніби має намір негайно подати на них позов, зажадав від тюремника, щоб той назвав "прізвища отих двох старих фраєрів ондечки в суддівських кріслах". Це було сказано так, що у залі розлігся гучний регіт глядачів.

Переконавшись, що Пройду вивели із зали і замкнули в маленькій одиночній камері, Ной поспішив до Фейгіна "з радісною звісткою, що Пройда робить честь своєму вихователю й створює собі блискучу репутацію".

РОЗДІЛ XLIV

Для Ненсі настає час виконати обіцянку, яку вона дала Розі Мейлі. Вона зазнає невдачі

Ненсі не могла приховати збентеження від думки, до чого може призвести те, що

вона довірилася Розі і розповіла про Фейгіна, Сайкса та інших членів злочинної зграї. Вона пригадувала, що всі вони довіряли їй свої таємниці, розкривали перед нею свої мерзотні плани, а тепер вона ж може стати причиною їхньої загибелі. Ці вагання, зміни настрою не помічав Сайкс, але добре бачив Фейгін.

У неділю ввечері Ненсі хотіла піти з дому, щоб зустрітися з міс Розою, але Сайкс заборонив їй виходити, "скоріше аби тільки зробити наперекір, ніж тому, що мав якісь поважні підстави не випускати дівчину з дому". Ненсі сердилася, кричала, потім почала благати, але Сайкс забрав її одяг, скрутив руки і запхав у комірчину, замкнувши двері на замок.

Сайкс не розумів, що сталося з Ненсі, а Фейгін, який був свідком її істерики, щось запідозрив і вирішив простежити за дівчиною.

РОЗДІЛ XLV

Ной Клейпол одержує від Фейгіна таємне доручення

Наступного дня Фейгін ледве дочекався свого нового спільника. Коли Ной з'явився, старий похвалив його за те, що він добре попрацював учора, відібравши у дітей шість шилінгів і дев'ять пенсів, і доручив простежити за Ненсі. Ной шість вечорів марно чекав дівчину, а в неділю ввечері Ненсі сторожко вийшла з дому і пішла вулицею. Ной наблизився до неї на безпечну відстань і пішов слідом, не спускаючи з очей постать дівчини.

РОЗДІЛ XLVI

Обіцянки додержано

Об одинадцятій годині на Лондонському мосту з'явилося дві постаті: жінки, яка неначе когось шукала, і чоловіка, який скрадався позаду. "На середині мосту жінка спинилася, спинився і переслідувач".

Ніч була темна, і поодинокі перехожі швидко йшли своєю дорогою, не помічаючи ні жінки, ні чоловіка.

Пробило північ, коли на середині мосту зупинилася карета, з якої вийшли молода дама і сивий джентльмен. Ненсі підійшла до них, але не заговорила, бо саме тут проходив чоловік у селянському одязі. Дівчина запропонувала спуститися на сходи з мосту, не помітивши, що саме туди пішов селянин і затаївся у найтемнішому кутку, щоб мати змогу при потребі продовжити переслідування. Але Ненсі підвела своїх супутників просто до шпигуна, який міг почути кожне слово, і зупинилася. Не підозрюючи, що їх підслуховують, дівчина поділилася з міс Розою і джентльменом своїми тривожними передчуттями, і ті відчули жаль до цієї загубленої душі.

Джентльмен заговорив про свої плани щодо способу випитати таємницю у Монкса через Фейгіна, але Ненсі заперечила, що ніколи не викаже цього диявола в людській подобі, який понівечив її життя, але залишається її спільником. Вона заручилася їхнім чесним словом, що ні Фейгін, ні Сайкс не постраждають, і лише тоді описала Монкса. Джентльмен закінчив опис і заявив, що, здається, він знає цього пройдисвіта. Прощаючись, джентльмен запевнив Ненсі, що зробить все залежне від нього, щоб витягти дівчину, дати їй тихий, безпечний притулок, повернути душевний спокій. Він

просив Ненсі облишити все, кинути життя злодійки і скористатися зі слушної нагоди вдихнути чисте повітря. Джентльмен бачив, що вона переживає внутрішню боротьбу, але відмовитися від життя, що тримає її, ніби ланцюгом, не може.

Ненсі пояснила, що зайшла надто далеко, щоб повернутись, просила залишити її в домі, який вона сама собі створила справами всього свого життя.

Нарешті вони розпрощалися і розійшлися. Шпигун, який все чув від слова до слова, був здивований і ще деякий час постояв на місці, а потім, скрадаючись, подався до Фейгінової домівки.

РОЗДІЛ XLVII

Фатальні наслідки

Пізно вночі Фейгін сидів перед згаслим каміном "і в задумі гриз довгі чорні нігті, виставляючи напоказ свої беззубі ясна, на яких де-не-де стирчали ікла, схожі на зуби собаки чи пацюка".

На підлозі мирно спав Ной Клейпол. Фейгін дивився на нього, а в душі наростала досада на дівчину, яка виявилася зрадницею.

У кімнату зайшов Сайкс із пакунком у руках. Фейгін втупився в грабіжника, а потім почав натякати на те, що серед них є зрадник. Сайкс спочатку нічого не зрозумів, а потім заявив, що якби таке сталося, то він власними руками прикінчив би падлюку, яка виказала б їх. Почувши це, Фейгін розбудив Ноя і наказав розповісти їм усе, про що той дізнався, шпигуючи за Ненсі.

Ной докладно розповів про зустріч Ненсі з леді і джентльменом на Лондонському мосту, про їхню розмову, про те, що Ненсі відмовилася видати своїх спільників, але назвала будинок, де вони сходяться.

Почувши все це, Сайкс оскаженів і вискочив за двері. Ні разу не спинившись, ні на мить не завагавшись, дивлячись просто себе з диким рішучим виглядом і так зціпивши зуби, що під шкірою випнулися вилиці, грабіжник мчав щодуху, аж поки не опинився біля дверей свого житла. Він зайшов у кімнату, де спала Ненсі, двічі повернув ключ у замку і притиснув до дверей важкий стіл.

Ненсі прокинулась і дивилася на нього сполоханими очима. Якийсь час грабіжник сидів, важко дихаючи, а потім схопив дівчину і затулив її рота своєю важкою лапою. Ненсі вчепилася в його руки, благала про пощаду, нагадувала, від чого вона відмовилася заради нього, говорила про свою вірність, але вбивця вирвав свою руку, схопив пістолет і двічі вдарив важким руків'ям жертву по голові. Ненсі впала, заливаючись кров'ю, та одразу підвелася. Не тямлячи себе з люті, озвіривши від вигляду крові, Сайкс схопив важку палицю і вдарив нею Ненсі по голові.

РОЗДІЛ XLVIII

Сайксова втеча

Ясне сонце, яке однаково щедро ллє своє сяйво крізь дорогі кольорові шибки і заліплені папером віконця, освітило кімнату, де лежала вбита дівчина. Це страхітливе видовище лякало Сайкса.

Раптом почувся стогін, і рука дівчини здригнулася. Тоді, не тямлячи себе від страху

і люті, Сайкс знов і знов бив Ненсі. Потім він кинув палицю у вогонь, умився, почистив одяг і позадкував до дверей, тягнучи за собою собаку.

Вийшовши з будинку, вбивця швидко подався геть. Він ішов вулицями, не розбираючи дороги, простував пустищем, блукав полями, пускався бігти, зупинявся, лягав перепочити, а потім знов ішов. "Давно минув ранок, а за ним і день, і вже стало вечоріти, а Сайкс усе ходив то туди, то сюди, кружляючи в одному місці". Нарешті він зайшов у село, звернув до невеличкої пивнички, замовив вечерю і сів у кутку, слухаючи балачки селян. Раптом у кімнаті з'явився ще один гість. Це був галасливий крамар, який торгував усіляким начинням. Селяни почали перекидатися жартами, розпитували про товар. Крамар виймав із свого короба ремені, бритви, мило і засіб для виведення всіляких плям. Щоб підтвердити ефективність чудодійного засобу, крамар узяв капелюха Сайкса, на якому помітив пляму, і хотів її вивести. Убивця схопився на ноги, вирвав капелюх із рук оторопілого торговця і кинувся на вулицю. Там він побачив поштову карету і, затаївшись у темряві, став прислухатися до розмови кондуктора і поштаря. Мова йшла про жахливе вбивство молодої дівчини. Сайкс почекав, поки карета від'їде, а потім пішов безлюдним і темним шляхом. Раптом у темряві він побачив знайому постать Ненсі, почув її передсмертний стогін. Убивця на мить зупинився, а потім щодуху побіг. Постать не відставала від нього. "Вона летіла поряд на крилах тихого сумного вітру, що не посилювався, але й не вщухав". Волосся на голові в Сайкса стало сторч, кров заholола в жилах. Часом його сповнювала відчайдушна рішучість відігнати примару, але постать весь час залишалася поряд.

Сайкс сховався у якомусь хліві, але перед ним у темряві світилися очі вбитої дівчини.

Раптом нічний вітер доніс до нього несамошиті крики і лемент. Деся далеко була пожежа, і Сайкс кинувся туди, поближе до людських голосів. Він разом з чоловіками і жінками рятував худобу, носив воду, заливав вогонь.

Зайнявся ранок. Потомлені люди посідали біля руїн, завели розмову, і Сайкс знову почув про убивство дівчини. Він поквапився піти звідти, знову блукав безлюдними полями, а потім гайнув навпростець до Лондона, де його, як він думав, не шукатимуть. Єдине, що може навести нишпорок на його слід, — це примітний собака. Сайкс вирішив утопити пса, але той, відчувши небезпеку, втік від хазяїна.

РОЗДІЛ XLIX

Монкс і містер Браунлоу нарешті зустрічаються

Містер Браунлоу таки вистежив Монкса і примусив зізнатися в усьому, що злочинець чинив проти Олівера, який був його зведеним братом.

Старий джентльмен був другом батька Монкса і добре знав, якими муками і стражданнями обернувся для нього шлюб із першою дружиною. Мати Монкса була старшою за чоловіка на десять років і не дуже переймалася, що їхній шлюб розпався, але, дізнавшись про народження Олівера і про заповіт на його користь, розкрила таємницю синові. Монкс знищив докази про походження Олівера, намагався знищити й самого хлопчика, але тепер, коли містер Браунлоу перегортав перед ним сторінки його

вчинків, негідник по-справжньому злякався, адже поліція могла дізнатися про його зустрічі із Сайксом, Фейгіном та іншими злочинцями. Старий джентльмен примусив Монкса підписати зізнання Про походження Олівера.

РОЗДІЛ L

Погоня і втеча

Недалеко від берега Темзи міститься одна з найогидніших лондонських околиць, більшість жителів якої навіть не знають її назви. Мешканці н'апівзруйнованих будинків жили у неймовірних злиднях, "тільки велика потреба в потаємній схованці, або ж безнадійна скрута можуть змусити людину шукати собі тут притулку".

Ось у одному з таких будинків, в якому ще збереглися міцні двері й вікна, зібралися Тобі Крекіт, містер Чітлінг і каторжник-утікач Кегс.

Містер Чітлінг був свідком, як поліція спочатку заарештувала Фейгіна, а потім захищала його від юрби, готової розірвати злодія на шматки. Охоплений жахом від спогадів про це видовище, містер Чітлінг розповідав злодіям про лють натовпу, як раптом у кімнату вскочив Сайксів собака. Злодії кинулися шукати Сайкса, але того ніде не було. І лише пізно вночі убивця постукав у двері дому. Його впустили, але Чарлі Бейгс, який прийшов трохи пізніше, здійняв крик і вчинив бійку із Сайксом, бо не хотів бути із убивцею Ненсі в одному домі. Шум, який зчинився серед розбійників, розбудив людей. Хтось викликав поліцію, але люди, не чекаючи законників, оточили будинок, почали ламати двері.

Сайкс, побачивши, що не зможе втекти через вікна і двері, видерся на дах, уперся ногою в димар, міцно обв'язав кругом нього один кінець мотузки, а на другому зробив петлю. По цій мотузці він вирішив спуститися до канави з водою і або втопитися в багнюці, або вирватися на волю. Убивця вже накинув петлю на голову, збираючись опустити її під пахви, коли, озирнувшись назад, скинув догори руки і зойкнув від жаху. Просто перед собою він побачив очі вбитої ним Ненсі. Сайкс заточився, втратив рівновагу і полетів униз. Петля, яка була в нього якраз на шиї, затяглася, і убивця повиснув між дахом і канавою.

Собака, який досі десь ховався, вискочив на дах, тоскно завиваючи, став бігати по парапету, а потім стрибнув на плечі мерцеві. Не втримавшись, пес перевертом полетів у канаву, вдарився об каменюку і розчерепив собі голову.

РОЗДІЛ LI

з'ясовує багато таємниць і оповідає про шлюбну пропозицію, під час якої не розглядалося питання про посаг та гроші на дрібнички для дружини

Через декілька днів після подій, про які йшлося в попередньому розділі, Олівер разом з місіс Мейлі, Розою, місіс Бедвін і лікарем їхав у кареті до свого рідного міста. Хлопчик уже знав усе про Монкса, своїх батьків і сидів у куточку мовчазний і збентежений.

Коли карета в'їхала в місто, Олівер став наче сам не свій. Він розглядав знайомі місця, сміявся і плакав одночасно, згадував Діка — свого єдиного товариша, який колись благословив його на довге й щасливе життя.

Друзі зупинилися в головному готелі міста. Коли всі розмістилися, в кімнату до Олівера зайшли містер Грімвіг з містером Лосберном у супроводі містера Браунлоу і чоловіка, який колись зазірав у віконце до хлопчика і страшенно налякав його своїм незвичним виглядом. Олівера повідомили, що Монкс, його однокровний брат, підписав документи, у яких хлопчика визнано спадкоємцем батькових статків. Потім Монкс змушений був розповісти, як його мати спалила заповіт, що був складений на користь Олівера, а йому заповіла свою ненависть до позашлюбної дитини батька і його коханої. Негідник поклявся матері зацькувати хлопчика, переслідувати його з надзвичайною жорстокістю, заплутати дитину у павутину зла і злочинів, щоб назавжди заплямувати ім'я його матері.

Коли мова зайшла про обручку і медальйон, містер Браунлоу завів у кімнату місіс Бамбл та її чоловіка, який з удаваною радістю звернувся до Олівера. Але дружина наказала йому припнути язика, і він знітився, щось забелькотів і нарешті замовк.

Подружжя не хотіло пізнавати Монкса, не признавалося, що це вони продали негіднику коштовності Оліверової матері. Але тут до кімнати завели двох паралічних жінок, які розповіли про підслухану розмову між місіс Бамбл і молодою жінкою, яка тільки-но народила хлопчика і помирала. Місіс і містер Бамбл вимушені були все визнати.

У цій кімнаті і далі розкривалися таємниці. Виявилося, що Роза була молодшою сестрою Агнеси — матері Олівера. Коли Агнеса завагітніла, вона покинула сім'ю. Згорьований батько змінив прізвище, переїхав до іншого куточка країни, де й помер, не залишивши ані листа, ані записної книжки, ані клаптика паперу, які допомогли б розшукати його друзів чи родичів. Розу взяла собі вбога селянська родина, але згодом передала її місіс Мейлі, яка полюбила дівчину.

Олівер кинувся в обійми до Рози, адже тепер стало зрозумілим, Що вона його рідна тітка. "За одну хвилину вони знайшли і втратили батька, Матір і сестру, і журба злилася в одній чаші, але в їхніх сльозах не було гіркоти", адже їх освячували глибокі почуття любові. "Довго-довго просиділи вони на самоті", аж поки до кімнати не зайшов Гаррі Мейлі. Він повернувся до Рози, щоб знову попросити її стати його дружиною. Заради коханої Гаррі покинув кар'єру, вищий світ, а натомість запропонував дівчині серце й оселю.

РОЗДІЛ LI

Фейгінова остання ніч

Зала, де судили Фейгіна, була заповнена аж до верхніх рядів. Злочинець стовпом стояв за дерев'яним бар'єром, тільки іноді переводячи погляд з голови суду, який виголошував обвинувальну промову, на адвоката. Він пильно вдивлявся в обличчя присяжних, намагаючись вгадати їхній вердикт, піднімав очі на галерею і не міг прочитати у жодному обличчі найменшого співчуття.

Зрештою присяжні вирішили долю злочинця — винен!

"Будинок суду задвигтів від потужного крику, що повторився знову і знову, а. потім відбився луною у вибухах реву, які з кожним разом гучнішали, наче гуркіт сердитого

грому. То надворі раділа юрба, вітаючи звістку, що в понеділок він помре".

Фейгін мовчки вислухав вирок, пильно дивлячись на суддю і не розуміючи жодного слова. Він стояв, як мармурова статуя, нижня щелепа відвисла, а широко розплющені очі дивилися в одну точку. Тюремник повинен був узяти його за плечі, щоб він зрозумів, що все закінчено.

Фейгіна відвели до камери смертників і залишили на самоті. Спочатку він спробував зібратися з думками, потім почав пригадувати промови в суді і думати про тих смертників, що сиділи в цій камері, чекаючи страти.

День минув дуже швидко. На ніч до камери зайшли двоє тюремників, щоб по черзі стерегти в'язня до самої страти. Тепер уже Фейгін не сидів, а щохвилини схоплювався і починав гасати по камері в такій люті, що тюремники сторожили його вдвох, боячись залишитися з ним віч-на-віч.

Понеділок, день страти, настав для Фейгіна раптово. Він і не зчувся, як проминули три дні. У день страти до смертника прийшов Олівер і містер Браунлоу. Фейгін був майже без тями від страху перед неминучою смертю, але все-таки впізнав Олівера і сказав хлопчикові, де сховані папери, що їх передав на зберігання Монкс.

РОЗДІЛ LIII

і останній

Кількома словами можна розповісти про долі героїв.

Роза Флемінг та Гаррі Мейлі повінчалися в сільській церкві і в'їхали до нового щасливого дому. Гаррі став священником.

Місіс Мейлі оселилася у сина і невістки.

Оліверу і Монксу дісталось від батьківських статків по три тисячі фунтів. Монкс, не гаючись, проциндрив свою частку, потрапив до в'язниці за ошуканство і там помер.

Містер Браунлоу всиновив Олівера і оселився неподалік від Рози і Гаррі.

Містер Ной Клейпол вибрав собі фах донощика. Містер і місіс Бамбл, позбавлені своїх посад, потрапили в той самий робітний дім, де колись вони владарювали над іншими.

Юний Чарлз Бейтс, страшенно вражений Сайксовим злочином, дійшов висновку, що треба ставити крапку на своєму злочинному минулому. Важкою працею він досяг доброї мети і став скотарем.

У вівтарі сільської церкви вмурована мармурова дошка з викарбуваним ім'ям "Агнеса". У цьому склепі немає труни, але якщо душі померлих повертаються до тих, кого любили за життя, то тінь Агнеси повинна витати в цьому тихому місці.

Кінець